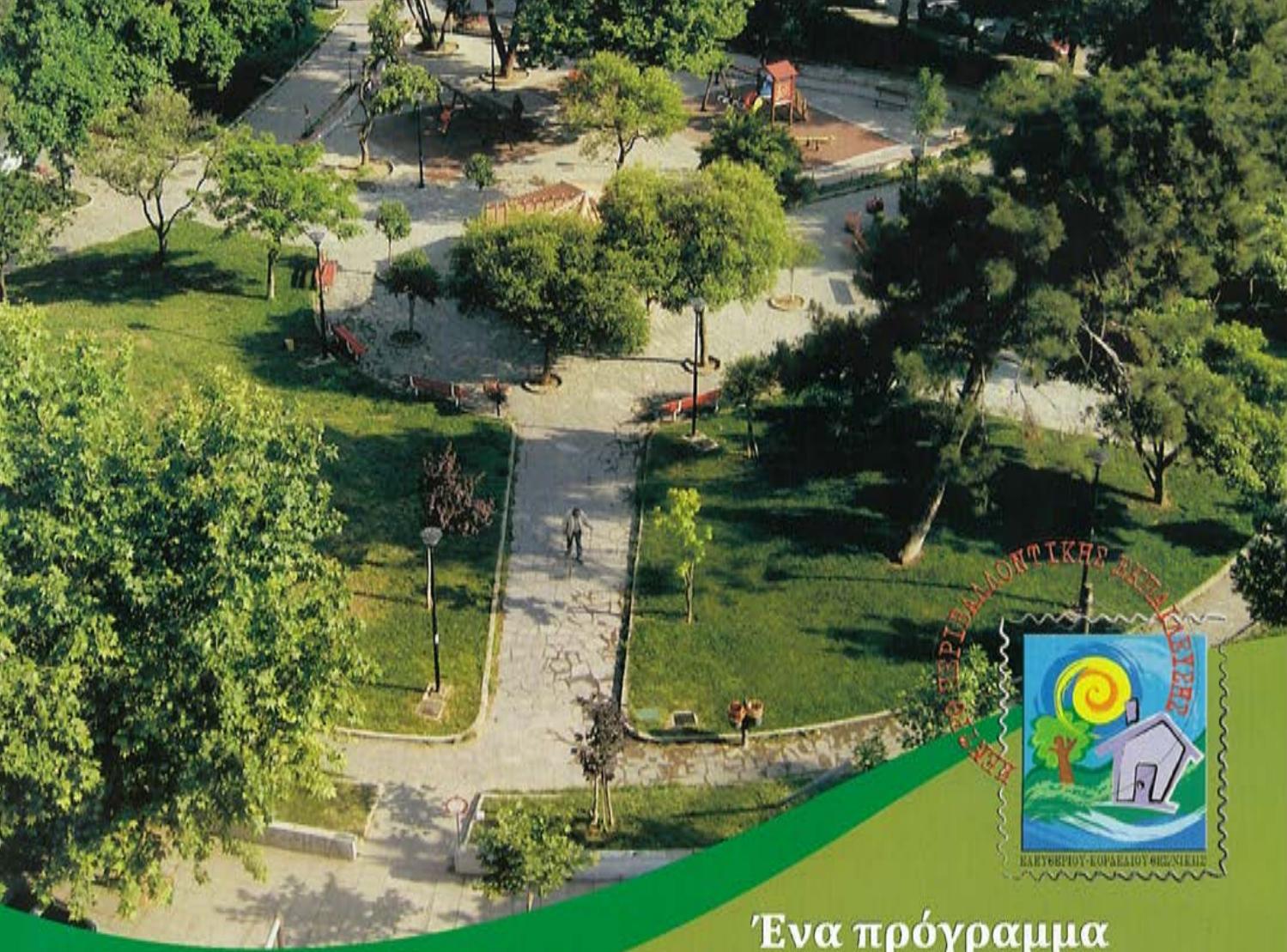

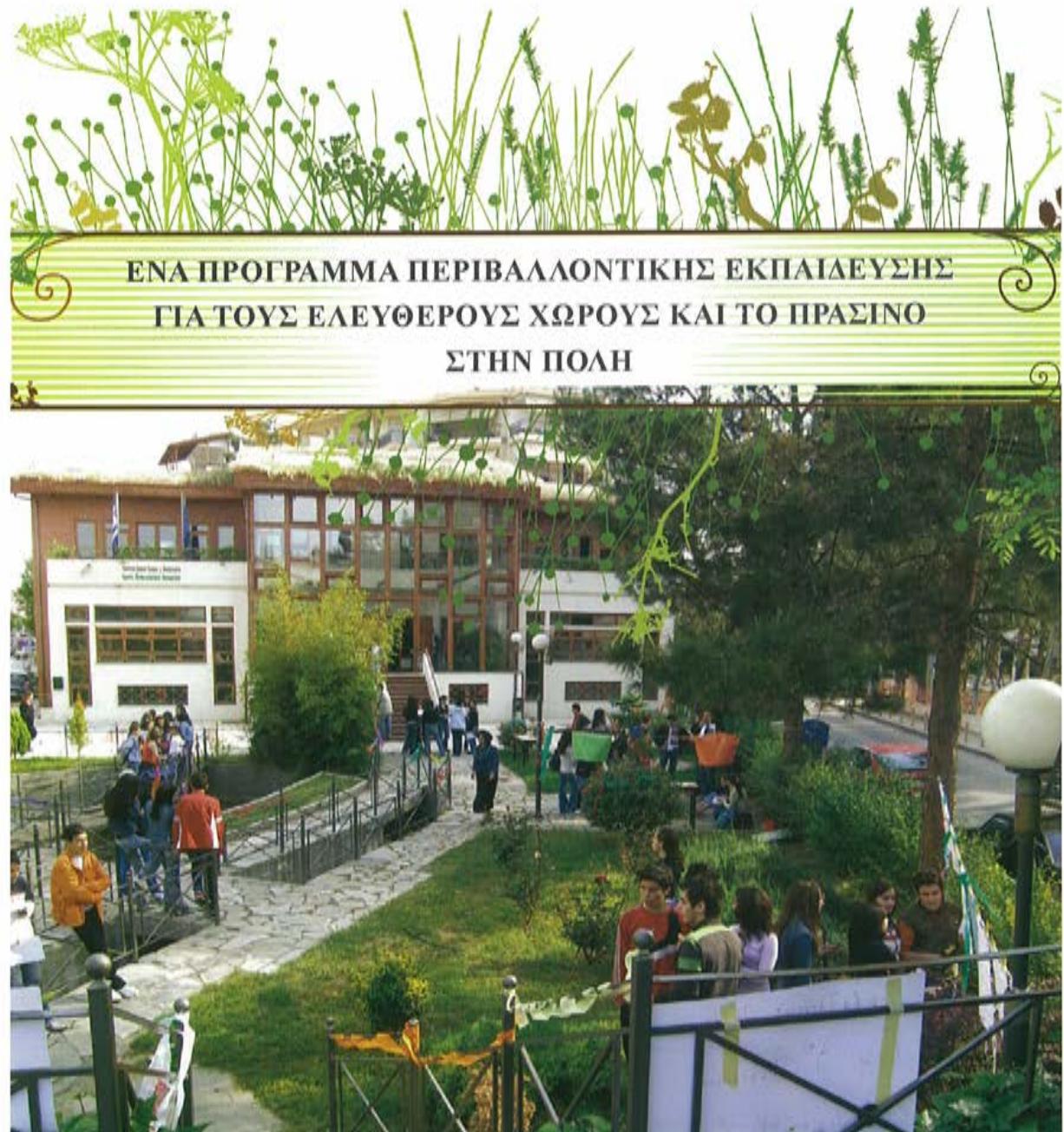
ΑΝΑΣΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΧΩΡΟ...

Ένα πρόγραμμα
Περιβαλλοντικής Αγωγής
για τους Ελεύθερους χώρους
και το πράσινο στη πόλη

Μιχαήλ Σύρμω
Παπαδημητρίου Ευθύμιος

Αναζητώντας το χαμένο ... Χώρο

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΚΟΡΔΕΛΙΟΥ

Σύρμο Μιχαήλ
Ευθύμιος Παπαδημητρίου
 Συγγραφή, επιμέλεια, φωτογραφικό υλικό

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΟΣ
 ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
 ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ανάπτυξη παιδιού. Ανάπτυξη για δύναμη.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
 Εκπαίδευσης και Αρχικής
 Επαγγελματικής Κατάρτισης

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Ελευθερίου Κορδελιού

Α. Παπανδρέου 2 & Κατσαντώνη
Τ.Κ. 56334 Τηλ. 2310 707150 fax 2310
757130

www.kpe-thes.gr
e-mail: kpe-thes@otenet.gr

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
(Κ.Π.Ε.) στελεχώνεται από τους
εκπαιδευτικούς:

- Αγγελίδη Ζήση**, Δρ. Γεωλογίας, Α.Π.Θ.,
Υπεύθυνο Κ.Π.Ε.
- Αθανασίου Χρυσούλα**, Βιολόγο MSc,
αναπληρωτρια Υπεύθυνη
- Αβραμίδου Βαρβάρα**, Δασκάλα, Πτωχ.
Αγγλικής Φιλολογίας, μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε.
- Αθαναηλίδη Γιώργο**, Δάσκαλο, μέλος της
Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- Μιχαήλ Σύρμω**, Δασκάλα, Βιολόγο M.A.E.,
μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- Μοντεσάντονο Ευφροσύνη**, Δασκάλα, μέλος
της Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- Παπαδημητρίου Ευθύμιο**, Φιλόλογο, μέλος
της Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- Πιγγελίδην Καλλιόπη**, Γαλλικής Φιλολογίας,
μέλος της Π.Ο. του Κ.Π.Ε
- Υφαντή Γιώργο**, Βιολόγο MSc, μέλος της Π.Ο.
του Κ.Π.Ε.

2008 Κ.Π.Ε. Ελευθερίου Κορδελιού

Εκδοση: Κέντρο Περιβαλλοντικής
Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση:
Επιμέλεια παραγωγής:

ISBN 978-960-89314-3-5

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του
συνόλου ή μέρους του παρόντος με οποιοδήποτε μέσο,
μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό ή άλλο καθώς
και κάθε εκμετάλλευση του χωρίς γραπτή άδεια των
συγγραφέων συμφόνως με τις διατάξεις του νόμου
2121/1993 και των συμβάσεων του Διεθνούς Δικοίου που
ισχύουν στην Ελλάδα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

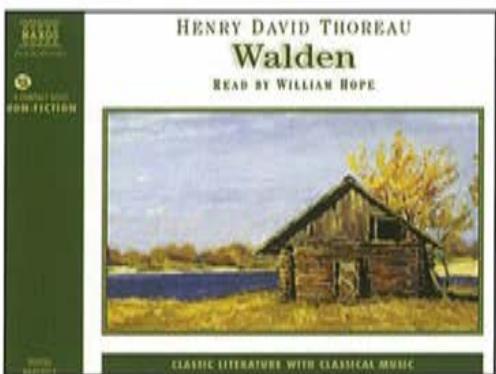
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.....	10
ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	14
ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	17
ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	20
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
1. Σχεδιάζουμε συζητώντας.....	21
2. Ξέρεις από χάρτη;	23
3. Μια ιστορία θα σας πω.....	26
ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	29
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
1. Παρατήρηση και καταγραφή στη γειτονιά.....	30
2. Μικροί ερευνητές.....	32
3. Διαβάζοντας το χάρτη.....	34
4. Μια ματιά σε άλλη γη.....	37
5. Ας ανακεφαλαιώσουμε.....	39
ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	42
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
1. Οι θεσμοί - τα κρίσιμα ερωτήματα.....	43
2. Η ώρα της κρίσης.....	46
ΤΕΤΑΡΤΗ ΦΑΣΗ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	49
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
1. Συμμετέχουμε, παρεμβαίνουμε στις αποφάσεις.....	50
2. Για ένα βιώσιμο δράμα.....	52
3. Ακούστε μας! Κάτι έχουμε να σας πούμε.....	54
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	
A. Το αστικό πράσινο κι ο ρόλος της βλάστησης στην πόλη.....	56
B. Συστηματική σκέψη.....	58
Γ. Λίγα λόγια για τους θεσμούς.....	61
Δ. Κριτήρια βιωσιμότητας με επίκεντρο τους ελεύθερους χώρους.....	62
(Μια προσέγγιση...)	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

«Όταν έγραψα τις σελίδες που ακολουθούν, ζούσα με χιλιάδες άλλους ανθρώπους, σε ψηλές ανήλιαγες πολυκατοικίες, χιλιόμετρα μακριά από τη φύση, σε ένα σπίτι που έφτιαξαν άλλοι για μένα, στο νομό Θεσσαλονίκης στην πόλη της Θεσσαλονίκης και κέρδιζα τα προς το ζην μόνο από την πνευματική μου εργασία. Δεν έφυγα ποτέ από αυτή ζώντας χρόνια πολλά στην αγκαλιά της.»

Αυτή θα μπορούσε να είναι η αρχή ενός κειμένου, γραμμένο από κάτοικο της Θεσσαλονίκης. Ο Χένρυ Θορώ βέβαια έγραψε την εισαγωγή του πολύκροτου, όχι μόνο για την εποχή του, Walden με εντελώς διαφορετικές λέξεις, ως απόσταγμα μιας τολμηρής κίνησης. Να ζήσει μακριά από τον πολιτισμό της πόλης για δύο ολόκληρα χρόνια, στηριζόμενος αποκλειστικά στην προσωπική του χειρωνακτική εργασία.

Εικόνα 1: Εξώφυλλο του Walden

«When I wrote the following pages, or rather the bulk of them, I lived alone, in the woods, a mile from any neighbor, in a house which I had built myself, on the shore of Walden Pond, in Concord, Massachusetts, and earned my living by the labor of my

hands only. I lived there two years and two months. At present I am a sojourner in civilized life again.»

Ο Θορώ προσπάθησε να δείξει τη βιωσιμότητα της ζωής μακριά από όλα τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η ζωή σε μια πόλη κι ιδιαίτερα σε μια μεγάλη πόλη. Ποια άραγε είναι τα θελκτικά χαρίσματα της ζωής μας σ' αυτήν που δεν μας επιτρέπει να ακολουθήσουμε το παράδειγμα του Θορώ; Ειδικά, όταν τα προβλήματα και οι δυσκολίες που συναντούμε καθημερινά υποβαθμίζουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα της ζωής μας;

Οι πόλεις από την αυγή της ιστορίας αποτέλεσαν το ζείδωρο λίκνο πολιτισμών που άφησαν και αφήνουν καθημερινά το στύγμα τους στη ζωή μας. Εμφανίστηκαν πριν από 5,5-6 χιλιετίες. Αρχικά ήταν πολίχνες στο μέσο μεγαλύτερων αγροτικών εδαφών και η ζωή σ' αυτές λίγο διέφερε από τον αγροτικό τρόπο ζωής. Το περιβάλλον τους μπορούσε να απορροφά τις μικρές ποσότητες καταλοίπων. Με την πάροδο του χρόνου εμφανίζεται η αστικοποίηση ως φαινόμενο περιορισμένο στην αρχή, με ιδιαίτερη ένταση από τον 19ο αιώνα και μετά.

Φτάνουμε λοιπόν από τις πόλεις της Ιωνίας και την άρθρωση του λόγου απέναντι στο μύθο, στην αθηναϊκή δημοκρατία του 5ου αιώνα και στις μεγαλοπρεπείς αναγεννησιακές πόλεις της Ευρώπης. Από το Παρίσι της Γαλλικής επανάστασης και του ευρωπαϊκού διαφωτισμού στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις της τεχνολογίας και του πολιτισμού, εκατομμύρια άνθρωποι έζησαν και έδρασαν στους δρόμους και στις πλατείες μικρών ή μεγάλων πόλεων, οι οποίες τους προσφέρουν εργασία, μεγαλύτερες απολαβές, καλύτερες κατοικίες, δίκτυα εκπαίδευσης και πολιτισμού, μεταφορές, αφθονία αγαθών και υπηρεσιών, όλα όσα βελτιώνουν την ποιότητα της ζωής μας.

Σήμερα, πάνω από το μισό του πληθυσμού της γης διαβιώνει σε αστικές περιοχές και όπως προβλέπουν οι ειδικοί μέχρι το τέλος του 21ου αιώνα θα ζει στις πόλεις το 80 με 90% του πληθυσμού της γης. Κάποιες γιγαντιαίες μητροπολιτικές περιοχές θα σχηματιστούν με εκαντόνταδες εκατομμύρια κατοίκους.

Αυτό σημαίνει τη δημιουργία πολυάριθμων προβλημάτων. Σπατάλη ενέργειας και φυσικών χώρων, ρύπανση, κυκλοφοριακή συμφόρηση, διεύρυνση των ανισοτήτων, κοινωνικών και οικονομικών, αποξένωση και άγχος, έλλειψη ασφάλειας και καταπάτηση βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Προ-βλήματα που φανερώνουν τα όρια του ισχύοντος μοντέλου ανάπτυξης, όρια που έχουν ξεπεραστεί εδώ και καιρό θέτοντας σε αμφισβήτηση τη βιωσιμότητα του αστικού τρόπου ζωής.

Εικόνα 2: Αφίσα εκδήλωσης για το κυκλοφοριακό

Αν εστιάζαμε στην πόλη της Θεσσαλονίκης θα μπορούσαμε να παραθέσουμε στοιχεία τα οποία κάθε κάτοικός της τα βιώνει καθημερινά. Τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα σε κεντρικούς δρόμους και πεζοδρόμια, η αδυναμία κίνησης ΑΜΕΑ-παιδικών καροτσιών, τα σκουπίδια και τα λόματα στη θάλασσα, η έλλειψη πρασίνου, η ατμοσφαιρική ρύπανση και η ηχορύπανση, αλλά και η ανεργία και η φτώχεια με την υπανάπτυξη της περιοχής και η απουσία διαλόγου και κοινωνικής συμμετοχής για μεγάλα έργα που σχε-διάζονται στην πόλη (μετρό, υποθαλάσσια, επέκταση αεροδιαδρόμου) δημιουργούν μια εικόνα που πόρρω απέχει να θεωρηθεί βιώσιμη ή αειφόρος.

Τι ακριβώς όμως σημαίνουν οι όροι βιω-

σιμότητα, αειφορία, βιώσιμη - αειφόρος ανάπτυξη; Η λέξη αειφόρος συναντάται πρώτη φορά σε απόσπασμα του Σοφοκλή και καταγράφεται από τον Ησύχιο, λεξικογράφο του 5ου μ.χ αιώνα, ως συνώνυμη της λέξης αειθαλής. Η σύνδεση ανθρώπου και φύσης είναι ένας αυτονόητος συνδυασμός για την κλασσική Ελλάδα, από την σκέψη των προσωκρατικών φιλοσόφων στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη και στην Ιατρική του Ιπποκράτη. Η κατανόηση της φύσης συνδέονταν με την κοινωνία και τις συνθήκες της εποχής. Η αρμονία του κόσμου για τον Ήράκλειτο, η «παλίντονος αρμονίη», παραβάλλεται με την παράσταση του δεσμού τόξου και λύρας, «οκώσπερ τόξου και λύρης». Η χορδή του τόξου μπορεί να τεντώνεται τόσο ώστε να εξισορροπείται από την τάση του βραχίονα. Η αρμονία είναι δοσμένη μέσα στην φύση της αντίθεσης τεκμηριώντας έτσι την πίστη ότι η ζωή του ανθρώπου συνυφαίνεται με το κοσμικό γίγνεσθαι. Η αληθινή σοφία συνίσταται στη συνείδηση του λόγου που συνέχει τα πράγματα. Οι σημερινές φιλοσοφικές και παιδαγωγικές αναζητήσεις πολλά οφείλουν σ' αυτή την τόσο ταραγμένη και γόνιμη για την ανθρώπινη σκέψη εποχή.

Στην εποχή μας, ο όρος αειφόρος ανάπτυξη διατυπώνεται επίσημα στους κόλπους των Ηνωμένων Εθνών το 1987. Χρησιμοποιήθηκε στην Έκθεση της Επιτροπής Brutland με τίτλο: «Το κοινό μας μέλλον», το 1987 και ορίστηκε ως: «η ανάπτυξη εκείνη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενεάς, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες». Ο ορισμός αυτός υιοθετήθηκε, με ελαφρές τροποποιήσεις, από τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η οποία και συνέταξε την Agenda 21. Η Agenda 21 αποτελεί ένα Πλαίσιο Προγράμματος Πολιτικής και Δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο για τον 21ο αιώνα με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη. Η Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 θεώρησε την εκπαίδευση βασικό συστατικό στοιχείο της αλλαγής και προώθησε την ενσωμάτωση της αειφόρου ανάπτυξης στα εκπαιδευτικά συστήματα όλων των βαθμί-

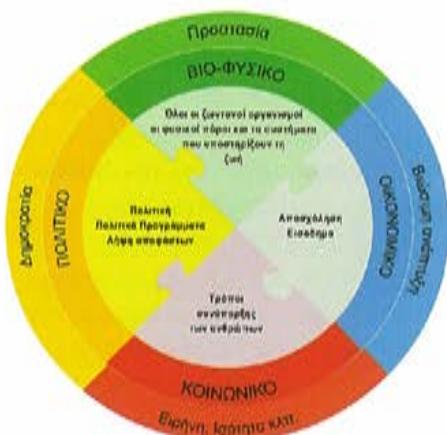
δων. Στην διάσκεψη εκείνη προτάθηκε το σχέδιο μιας Δεκαετίας για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2005-2014) και στη συνάντηση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Παιδείας της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE), στο Βίλνιους το 2005 καθορίστηκε η Στρατηγική της UNECE για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης ενσωματώνει στη λέξη «περιβάλλον» τέσσερα συστήματα:

το βιοφυσικό: όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί, οι φυσικοί πόροι και τα συστήματα που υποστηρίζουν τη ζωή (αέρας, νερό, έδαφος, τροφή κλπ)

το κοινωνικό: οι τρόποι συνύπαρξης των ανθρώπων (οικογένεια, κοινότητα, κ.ά)

το οικονομικό: οι τρόποι εξασφάλισης των προς το ζην (επαγγέλματα, εισοδήματα)

Εικόνα 3: Οι διαστάσεις της αειφορίας

το πολιτικό: η πολιτική, τα πολιτικά πρόγραμμα, η λήψη αποφάσεων.

Στο αστικό περιβάλλον λοιπόν, η έννοια της βιώσιμότητας περικλείει τις τέσσερις διαστάσεις της, δηλαδή την οικολογική, την κοινωνική, την οικονομική και την πολιτική βιώσιμότητα. Θεμέλια, επομένως, της αστικής αειφορίας είναι το υγιές φυσικό περιβάλλον, η κοινωνική συνοχή, η οικονομική αποδοτικότητα, η τοπική συμμετοχή και η δημοκρατία. Με στόχους την κοινωνική πρόσοδο που να αναγνωρίζει τις ανάγκες όλων των κοινωνικών ομάδων, την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος, τη συνετή χρήση των φυσικών πόρων, την

εξασφάλιση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής για μας και τις επόμενες γενιές.

Προκύπτει, επομένως, η ανάγκη για μας, εδώ στο Κ.Π.Ε. Ελευθερίου-Κορδελιού να προσεγγίσουμε παιδαγωγικά την πραγματικότητα της πόλης μας, δημιουργώντας μια εκπαιδευτική διαδικασία η οποία θα δώσει τη δυνατότητα να μιλήσουμε για το μέλλον της, με όραμα την αειφορία και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μας σ' αυτή.

Είμαστε βέβαια υποχρεωμένοι να αναφέρουμε πως έχει αναπτυχθεί έντονη κριτική θεμελιωμένη στην ασάφεια, αοριστία και γενικότητα του όρου Αειφορία και Αειφόρος ανάπτυξη, η οποία προσφέρει τη δυνατότητα να ενταχθούν στο πλαίσιο της οικονομικές λογικές που πρεσβεύουν τη συνεχή ανάπτυξη μέσω της τεχνολογικής καινοτομίας και της απελευθέρωσης των συναλλαγών σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Λογικές που εντοπίζονται στην ουσία των μεγαλύτερων περιβαλλοντικών προβλημάτων της εποχής μας και μετατοπίζουν το επίκεντρο της συζήτησης περισσότερο στην οικονομική πλευρά παραγνωρίζοντας κοινωνικές και πολιτισμικές συνιστώσες.

Το πρόγραμμά μας συνδέεται με τη συζήτηση που έχει αναπτυχθεί για τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την αειφορία και θεμελιώνεται στη σχετική ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία.

Χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες παραδοχές:

- **Να είναι σχετικό με τη ζωή των μαθητών**

Να εμπλέκει άμεσα τους μαθητές στη δημιουργία του προγράμματος, εκκινώντας από τα δικά τους βιώσιμα και εμπειρίες καθημερινά στην πόλη.

- **Να είναι ολιστικό**

Να παρατηρεί την πραγματικότητά τους μέσα από την αλληλεπίδραση της φυσικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής συνιστώσας.

Να νιοθετεί μια διαθεματική προσέγγιση, αξιοποιώντας επιστημονικά πεδία της Κοινωνιολογίας, της Αρχιτεκτονικής, της Ιστορίας, της Οικονομίας, της Βιολογίας, της Γλώσσας.

- **Να είναι προσανατολισμένο σε αξίες**

Να διασαφηνίζει τις κυρίαρχες αξίες.
Να προωθεί τις αξίες της αλληλεγγύης, της υπευθυνότητας, της δικαιοσύνης, της ισότιμης συμμετοχής, της ανεκτικότητας.

- **Να είναι κριτικό**

Να αντιμετωπίζει κριτικά τη σημερινή κατάσταση οδηγώντας στη συνειδητοποίηση επιλογών που βρίσκονται πίσω της.

- **Να είναι προσανατολισμένο στη δράση**

Να βοηθά στη διαμόρφωση διάθεσης για ενεργητική συμμετοχή και δράση, οδηγώντας σε σχέδια δράσης σε πραγματικά ζητήματα.

Οπως διαφαίνεται υιοθετούμε την ολιστική προσέγγιση του περιβάλλοντος η οποία αντανακλά αυτό που λέγεται «συστημική σκέψη», δηλαδή έναν τρόπο σκέψης που βλέπει όλες τις πλευρές του κόσμου αλληλένδετες μέσω προτύπων των αλληλοεξαρτόμενων συστημάτων. Αυτό σημαίνει πως αποφεύγουμε τα προβλήματα που προκάλεσε η αναλυτική σκέψη με τις απλουστευτικές γενικεύσεις και την επιμονή σε μια αιτιοκρατία που δεν είχε το αντίκρισμά της στην πραγματικότητα.

Εστιάζουμε σε ένα από τα προβλήματα του συστήματος της πόλης μας, την έλλειψη πρασίνου και ελεύθερων χώρων. Γιατί όλους μας νοιάζει που ενώ τα διεθνώς παραδεκτά πρότυπα καθορίζουν ως ελάχιστο υπαίθριο χώρο 8 - 10 τ.μ. ανά κάτοικο και από αυτά τουλάχιστον τα 7τ.μ. πρέπει να καλύπτονται από πράσινο, η Θεσσαλονίκη διατηρεί μια αναλογία μόλις 2,73 τ.μ./κατ.

Μας νοιάζει που οι περισσότεροι από τους υπάρχοντες δημόσιους χώρους δημιουργήθηκαν βάση ενός μοντέλου σχεδιασμού τέτοιου ώστε δεν είναι σε θέση να ανταπέξελθουν στη δημοκρατική πρόκληση για «διαπραγμάτευση» και μεταβάλλονται σε χώρους αντιπαράθεσης και κοινωνικού αποκλεισμού.

Μας νοιάζει ακόμα που δεν υπάρχει η ενεργός συμμετοχή των κατοίκων στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων και στην υλοποίησή τους.

Προσεγγίζοντας την πόλη συστημικά μας δίνεται η ευκαιρία να παρατηρήσουμε και να προσδιορίσουμε ελεύθερους χώρους και αστικό πράσινο ως διακριτές οντότητες στον αστικό ιστό και να τα αξιοποιήσουμε για την εκφορά λόγου και τη συνομιλία μεταξύ των παιδιών. Μια συνομιλία που θα τα ωθήσει να ερμηνεύσουν κριτικά την πραγματικότητά που ζουν καθημερινά αποκαλύπτοντας εκείνα τα κοινωνικά όργανα και νομικά πρόσωπα τα οποία σχεδιάζουν, οργανώνουν και αποφασίζουν τη διαχείριση του χώρου στην πόλη. Με τον τρόπο αυτό κατανοούμε την εξουσία που ασκούν οι θεσμικοί εκφραστές και τη σχέση του εκφερόμενου λόγου τους με :

- την κατανομή των ελεύθερων χώρων στην πόλη
- τη μορφή και την οργάνωσή των χώρων πρασίνου
- τη χωροθέτηση, τη μορφή και το περιεχόμενο των λειτουργιών που ασκούνται σ' αυτούς
- την ποιότητα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης που συντελείται στο δημόσιο χώρο
- την πολιτισμική έκφραση των κοινωνικών ομάδων με κέντρο τους ελεύθερους χώρους
- το μοντέλο ανάπτυξης της πόλης που υιοθετούν και εφαρμόζουν, προσδιορίζοντας το μέλλον

Μορφώνεται με τον τρόπο αυτό μια κριτική ερμηνεία του αστικού χώρου μέσα από τη συνομιλία, το δημοκρατικό διάλογο, τη θέση του «άλλου» σε ισότιμο και προνομιακό συνομιλητή για το παρόν και το μέλλον της πόλης μας.

Εικόνα 4: Περπατώντας στην πλατεία Αριστοτέλους

Το πρόγραμμα δομείται σε τέσσερις φάσεις.

1η φάση: εμείς και οι ελεύθεροι χώροι / προσέγγιση μέσω του «εγώ»

Στην πρώτη φάση προσπαθούμε να αξιοποιήσουμε τις γνώσεις, τις εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών σχετικά με τους ελεύθερους χώρους ή και τους διαμορφωμένους χώρους πρασίνου στη γειτονιά τους. Τους ζητούμε να συνομιλήσουν σε επίπεδο ομάδας, και να ξεδιπλώσουν την οπτική τους για τους ελεύθερους χώρους μέσα από το «εγώ» τους. Μετά την ολοκλήρωση του διαλογικού μέρους ακολουθεί η αποτύπωση του σε ένα χαρτόνι εργασίας, όπου οι μαθητές τοποθετούν τους εαυτούς τους την ώρα που χρησιμοποιούν τους ελεύθερους χώρους. Δημιουργείται έτσι μια πρώτη κατασκευή-εποπτεία της κοινής τους ζωής.

2η φάση: οι ελεύθεροι χώροι στην πόλη μου/ συλλογή, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων

Στη δεύτερη φάση, επιδιώκουμε να διευρύνουμε την αντίληψη των μαθητών μας για τους ελεύθερους χώρους και το πράσινο στην πόλη. Εδώ η εικόνα που στηρίζεται στις καθημερινές εμπειρίες του «εγώ» εμπλουτίζεται με τη συλλογή δεδομένων και πληροφοριών για τους ελεύθερους χώρους

σε σχέση με τους άλλους και με την πόλη συνολικά. Η ανάλυση των δεδομένων και η σύνθεση τους θα οδηγήσει τους μαθητές σε μια πιο διευρυμένη εικόνα των ελεύθερων χώρων στην πόλη, σε μια νέα ερμηνεία τους ως αποτέλεσμα φυσικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών διαδικασιών.

3η φάση: οι εμπλεκόμενοι θεσμοί / κριτική

Έχοντας ήδη δει το πώς είναι τα πράγματα, επικεντρωνόμαστε τώρα στο γιατί είναι έτσι κι όχι αλλιώς. Στην τρίτη φάση επιχειρούμε να βρούμε τους θεσμούς που σχετίζονται με τους ελεύθερους χώρους καθώς και να δούμε κριτικά το ρόλο τους. Προσπαθούμε επομένως να κάνουμε τους μαθητές ικανούς να δουν εκείνα τα θεσμικά όργανα που αποφασίζουν, δρουν και διαμορφώνουν την πραγματικότητα που αφορά τους ελεύθερους χώρους στην πόλη. Να προσπαθήσουν να διατυπώσουν τα κρίσιμα ερωτήματα που θα απευθύνουν στα θεσμικά όργανα. Τέλος, να κρίνουν τον τρόπο λήψης των αποφάσεων, τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη, την αλληλεπίδραση που δημιουργείται ανάμεσα στους θεσμούς και την κοινωνία, να θέσουν ζητήματα ηθικής και να ασκήσουν τη δική τους αυτοκριτική.

4η φάση: σχεδιάζοντας τη βιώσιμη προσδοκία

Στην τέταρτη φάση προσπαθούμε, συνθέτοντας όλα τα παραπάνω, να προχωρήσουμε στο σχεδιασμό της δικής μας βιώσιμης πρότασης. Επικεντρωνόμαστε στη διαμόρφωση των κριτηρίων που θα μας οδηγήσουν στο σχεδιασμό της πρότασης μας. Ευελπιστούμε ότι η όλη πορεία του προγράμματος θα κάνει τους μαθητές ικανούς να επιλέγουν στρατηγικές παρέμβασης, να προσδιορίζουν το είδος και τη μορφή της δράσης, να λαμβάνουν υπόψη τους στο σχεδιασμό τις ιδιαιτερότητες του τοπικού οικοσυστήματος, τις ανθρώπινες ανάγκες, την κοινωνική δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη, την οικονομική συνιστώσα και τη συμμετοχή του πολίτη.

Η παιδαγωγική μας προσπάθεια βασίζεται στις αρχές της εγγύτητας, της αυτενέργειας, της συνεργασίας, της εποπτείας, και απο-

δέχεται τη γνώση ως αποτέλεσμα των αλληλεπιδράσεων που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος.

Είναι πεποίθηση μας ότι οι δημόσιοι χώροι δεν θα πρέπει να είναι οι χώροι που απλώς περίσσεψαν μετά από την οικοδόμηση, αλλά εκείνοι στους οποίους πρέπει να δοθεί πριωταρχική σημασία ως χώροι για τους

πολίτες. Να είναι χώροι που θα ανήκουν ισότιμα σε όλους. Τέλος να είναι χώροι όπου θα ασκείται η ιδιότητα του πολίτη μέσα από την ενεργητική του συμμετοχή και την υπέρβαση της ατομικότητας και αδιαφορίας για τα κοινά. Αυτό σημαίνει αγωγή και σ' αυτό το σημείο ευελπιστούμε κι οραματιζόμαστε να συμβάλουμε.

Εικόνα 5: Ομάδα εργασίας στο Κ.Π.Ε.

«Η καλύτερη μάθηση δεν θα προκύψει από τους καλύτερους τρόπους με τους οποίους θα διδάξουμε τους μαθητές μας, αλλά από τις καλύτερες ευκαιρίες που θα τους δώσουμε για να οικοδομήσουν τις γνώσεις τους.»

Seymour Papert

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Εικόνα 6: Η δομή του προγράμματος σε μια εικόνα

«Δεν υπάρχει πιο ευτυχισμένο πλάσμα στον κόσμο από εκείνο που απολαμβάνει ελεύθερα τη θέα ενός μακρινού ορίζοντα»
Henry Thoreau

Θεμελιώδης παιδαγωγικός μας σκοπός η δημιουργία του ενεργού πολίτη, του πολίτη ο οποίος γνωρίζοντας τον κόσμο που τον περιβάλλει, μορφώνει λόγο για την πραγματικότητά του και δρα για το μετασχηματισμό της. Του πολίτη που επιλέγει συνειδητά να στραφεί στον «άλλο», τον συνάνθρωπο του, για να μοιραστεί σκέψεις, συναισθήματα, προσδοκίες και συνενώνει μαζί του τις δυνάμεις του για ένα καλύτερο κόσμο.

Προς αυτή την κατεύθυνση επιδιώκουμε τα ακόλουθα:

- τη διαλεκτική παρουσίαση της βιωμένης πραγματικότητας, την εποπτεία της.
- την προώθηση της συστηματικής σκέψης με την ανάδειξη της πολυπλοκότητας και των σχέσεων αλληλεξάρτησης που χαρακτηρίζουν το σύστημα των πόλεων με αφετηρία τους ελεύθερους χώρους.
- την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης με την κριτική του μοντέλου ανάπτυξης των σύγχρονων πόλεων.
- τον προβληματισμό ως προς τις επικρατούσες αξίες, τη συνειδητοποίηση των αξιών που κατέχουν οι μαθητές.
- το σχεδιασμό ενός μοντέλου οργάνωσης και διαχείρισης των ελεύθερων χώρων με βάση τις αρχές της βιωσιμότητας.
- την ανάπτυξη της δυνατότητας συμμετοχής στη διαμόρφωση και λήψη των αποφάσεων.

Εικόνα 7: Η πλατεία Αριστοτέλους

ΑΙΓΑΛΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΑ
Ινόστρ-κατανόηση	<ul style="list-style-type: none"> -Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τα μέρη και τη λειτουργία του οικοσυστήματος της πόλης. -Να γνωρίσουν στοιχεία της βιοποικιλότητας της αστικής χλωρίδας. -Να κατανοήσουν τη σημασία του αστικού πρασίνου για το σύστημα της πόλης. 	<ul style="list-style-type: none"> -Να γνωρίσουν τις βασικές κοινωνικές ανάγκες και τις κοινωνικές λειτουργίες που συνδέονται με τον ελεύθερο χώρο και τα πάρκα. -Να γνωρίσουν τον ελεύθερο χώρο ως τον προνομιακό για την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων. -Να αναγνωρίσουν τα δικαιώματα των πολιτών σε σχέση με το αστικό πράσινο. -Να αναγνωρίσουν την κοινωνική συμμετοχή στη λειτουργία των πράσινων χώρων. -Να κατανοήσουν τη διαχείριση του αστικού πρασίνου μέσω κοινωνικής δικαιοσύνης.
Στόσεις-αξίες	<ul style="list-style-type: none"> -Να γνωρίσουν τις βασικές κοινωνικές ανάγκες και τις κοινωνικές λειτουργίες που συνδέονται με τον ελεύθερο χώρο και τα πάρκα. -Να γνωρίσουν τον ελεύθερο χώρο ως τον προνομιακό για την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων. -Να διακρίνουν τις κοινωνικές λειτουργίες που συνδέονται με τον ελεύθερο χώρο και τα πάρκα. -Να αναγνωρίσουν τα δικαιώματα των πολιτών σε σχέση με το αστικό πράσινο. -Να αναγνωρίσουν την κοινωνική ποικιλομορφία όπως αυτή εμφανίζεται στο αστικό πράσινο. -Να αναγνωρίσουν την κοινωνική συμμετοχή στη λειτουργία των πράσινων χώρων. -Να κατανοήσουν τη διαχείριση του αστικού πρασίνου μέσω κοινωνικής δικαιοσύνης. -Να αναπτύξουν την υπευθυνότητά τους για την προστασία του πρασίνου. -Να φροντίζουν και να σέβονται το αστικό πράσινο. -Να προλαμβάνουν προβλήματα που θα έθεταν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητά του αστικού πρασίνου και των ελεύθερων χώρων. -Να δημιουργούν σχέσεις αλληλεγγύης με επίκεντρο το δημόσιο χώρο. -Να αποδέχονται την έκφραση της διαφορετικότητας σ' αυτούς. -Να εξασφαλίζουν τις αρχές της δικαιοσύνης και ισότητας στην οργάνωση, διαχείριση και λειτουργία τους. -Να προσεγγίζουν κριτικά τις επιθυμίες-ενέργειες των κοινωνικών ομάδων στους ελεύθερους χώρους. <p>Να ελέγχουν κριτικά τις ενέργειες των θεσμικών οργάνων.</p>	
Ικανότητες-δυνατότητες	<ul style="list-style-type: none"> -Να παρατηρήσουν το φυσικό οικοσύστημα της πόλης. -Να αναλύσουν τα μέρη του. -Να προσδιορίσουν τον τρόπο λειτουργίας τους. -Να συνθέσουν δημιουργώντας μια συνολική εικόνα του, -Να εκφράσουν τα συναισθήματά τους. -Να αναπτύξουν την ευαισθησία τους ως 	<ul style="list-style-type: none"> -Να καταγράψουν τις ανάγκες και λειτουργίες που αναπτύσσονται στο αστικό πράσινο. -Να ερευνήσουν τις στάσεις-αξίες των ανθρώπων για τους ελεύθερους χώρους και το πράσινο. -Να αναλύσουν τα δεδομένα που κατέγραψαν. -Να συνθέσουν μια συνολική εικόνα της σχέσης κοινωνίας και πρασίνου. -Να θέσουν κριτικά ερωτήματα. -Να ελέγχουν κριτικά την πραγματικότητα. -Να αξιολογήσουν την κοινωνική συμμετοχή – προσωπική στάση.
Συμβήτη Δράση	<ul style="list-style-type: none"> -Να διαμορφώσουν διάθεση για αλλαγή των προσωπικών επιλογών τους σε σχέση με το αστικό πράσινο. -Να είναι ανοιχτοί σε διαφορετικούς τρόπους σκέψης και σε νέες ιδέες. -Να προωθήσουν ένα σχέδιο αλλαγής της υπάρχουσας κατάστασης στο αστικό πράσινο. -Να αναπτύξουν τη δυνατότητα να προσδιορίζουν, να ερευνούν, να οργανώνουν και να υλοποιούν δράσεις στο αστικό πράσινο σε τοπικό επίπεδο. -Να καλλιεργήσουν τη δυνατότητα να υλοποιούν συνεργατικά με άλλους ανθρώπους και φορείς παρεμβάσεις στην κατεύθυνση του βιώσιμου μέλλοντος του αστικού πρασίνου. 	

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- Να γνωρίσουν τρόπους οικονομικής διαχείρισης ελεύθερων χώρων και πάρκων.
- Να κατανοήσουν το φυσικό σύστημα της πόλης ως κεφάλαιο για τη βιωσιμότητά της.
- Να γνωρίσουν αρχές βιώσιμης διαχείρισης των ελεύθερων χώρων- χώρων πρασίνου.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

- Να αναγνωρίσουν τους θεσμούς, φορείς που συνδέονται με τη διαχείριση των ελεύθερων χώρων - πάρκων.
- Να κατανοήσουν τον τρόπο λειτουργίας τους.
- Να γνωρίσουν τρόπους συμμετοχής στη διαμόρφωση και λήψη αποφάσεων.

Γνέστη-κατανοήση

Στύσεις-αξέσεις

Ικανότητες- δυνατότητες

Συμβολή Αρίστη

- Να γνωρίσουν τις βασικές κοινωνικές ανάγκες και τις κοινωνικές λειτουργίες που συνδέονται με τον ελεύθερο χώρο και τα πάρκα.
  - Να γνωρίσουν τον ελεύθερο χώρο ως τον προνομιακό για την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων.
  - Να διακρίνουν τις κοινωνικές λειτουργίες που συνδέονται με τον ελεύθερο χώρο και τα πάρκα.
  - Να αναγνωρίσουν τα δικαιώματα των πολιτών σε σχέση με το αστικό πράσινο.
  - Να αναγνωρίσουν την κοινωνική ποικιλομορφία όπως αυτή εμφανίζεται στο αστικό πράσινο.
  - Να αναγνωρίσουν την κοινωνική συμμετοχή στη λειτουργία των πράσινων χώρων.
  - Να κατανοήσουν τη διαχείριση του αστικού πρασίνου με όρους κοινωνικής δικαιοσύνης.
  - Να αναπτύξουν την υπευθυνότητά τους για την προστασία του πρασίνου.
  - Να φροντίζουν και να σέβονται το αστικό πράσινο.
  - Να προλαμβάνουν προβλήματα που θα έθεταν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητά του αστικού πρασίνου και των ελεύθερων χώρων.
  - Να δημιουργούν σχέσεις αλληλεγγύης με επίκεντρο το δημόσιο χώρο.
  - Να αποδέχονται την έκφραση της διαφορετικότητας σ' αυτούς.
  - Να εξασφαλίζουν τις αρχές της δικαιοσύνης και ισότητας στην οργάνωση, διαχείριση και λειτουργία τους.
  - Να προσεγγίζουν κριτικά τις επιθυμίες-ενέργειες των κοινωνικών ομάδων στους ελεύθερους χώρους.
- Να ελέγχουν κριτικά τις ενέργειες των θεσμικών οργάνων.

- Να καταγράψουν οικονομικά δεδομένα που συνδέονται με το αστικό πράσινο.
- Να εφαρμόσουν τις γνώσεις τους σε ελεύθερους χώρους της πόλης.
- Να εκτιμήσουν τη σχέση κόστους - αφέλειας των χώρων αυτών.
- Να αξιολογήσουν κριτικά το υπάρχον μοντέλο οικονομικής διαχείρισης.
- Να δημιουργήσουν υποθέσεις βιώσιμης διαχείρισης τους.

- Να αναλύσουν τον τρόπο λειτουργίας των θεσμικών οργάνων.
- Να αναγνωρίσουν τα αντιτιθέμενα συμφέροντα που εκφράζονται στις αποφάσεις τους.
- Να διαπιστώσουν τις αξίες που εμπνέουν τις ενέργειές τους.
- Να αναπτύξουν την ικανότητα λήψης αποφάσεων με συνεργατικό τρόπο.

- Να διαμορφώσουν διάθεση για αλλαγή των προσωπικών επιλογών τους σε σχέση με το αστικό πράσινο.
- Να είναι ανοιχτοί σε διαφορετικούς τρόπους σκέψης και σε νέες ιδέες.
- Να προωθήσουν ένα σχέδιο αλλαγής της υπάρχουσας κατάστασης στο αστικό πράσινο.
- Να αναπτύξουν τη δυνατότητα να προσδιορίζουν, να ερευνούν, να οργανώνουν και να υλοποιούν δράσεις στο αστικό πράσινο σε τοπικό επίπεδο.
- Να καλλιεργήσουν τη δυνατότητα να υλοποιούν συνεργατικά με άλλους ανθρώπους και φορείς παρεμβάσεις στην κατεύθυνση του βιώσιμου μέλλοντος του αστικού πρασίνου.

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται από την προσπάθειά μας να αξιοποιήσουμε τις εμπειρίες και τα βιώματα των παιδιών, με αφετηρία τη σχέση τους με τους ελεύθερους χώρους ή και τους διαμορφωμένους χώρους

πρασίνου στη γειτονιά τους. Τους ζητούμε να συνομιλήσουν σε επίπεδο ομάδας, παρουσιάζοντας την οπτική τους γωνία, στηριγμένοι στις καθημερινές τους εμπειρίες. Η ολοκλήρωση του διαλογικού μέρους με την τελευταία παρουσίαση, μας δίνει την δυνατότητα να δημιουργήσουμε μια πρώτη εποπτεία, συνθέτοντας τις διαφορετικές οπτικές γωνίες σε ένα ενοποιητικό σύνολο που αναδεικνύει βασικά στοιχεία του θέματος. Η συγκεκριμένη διαδικασία οργανώνεται με συστηματικούς όρους προσέγγισης τοποθετώντας τους παρατηρητές – μέλη της ομάδας στο χώρο και χρόνο του περιγραφόμενου συστήματος. Αφού ολοκληρωθεί η εργασία σε επίπεδο ομάδας σε ολομέλεια πια θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα της κάθε ομάδας, ακολουθώντας συζήτηση με έμφαση στις ομοιότητες και διαφορές. Έχουμε τότε την ευκαιρία να σχηματίσουμε μια τελική εποπτεία, η οποία θα αποτελεί υπόβαθρο και αφετηρία της επόμενης φάσης.

Εικόνα 8: Η πλατεία Ελευθερίας των Ελευθερίου-Κορδελιού

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Τίτλος: Σχεδιάζουμε συζητώντας!
Θέμα: Δημιουργία χαρτονιού εργασίας
Υλικά: Χαρτόνια, μαρκαδόροι, μολύβια,
βοηθητικές οδηγίες

Διαδικασία

Στη δραστηριότητα αυτή:

- Συζητούμε ελεύθερα με τα παιδιά εμψυχώντας τα να εκφράσουν τα προσωπικά τους βιώματα, τις εμπειρίες, τα συναισθήματά τους με επίκεντρο τους ελεύθερους χώρους και τα πάρκα στη γειτονιά τους.
- Σχεδιάζουν ένα σκαρίφημα της γειτονιάς τους τοποθετώντας τους εαυτούς τους σε σχέση με τα πάρκα και τους ελεύθερους χώρους που υπάρχουν σ' αυτήν, τις καθημερινές τους πράξεις - ενέργειες με επίκεντρο τους εαυτούς τους και την επικοινωνία τους με τους άλλους. Η σχέση των παιδιών με τους ελεύθερους χώρους και το πράσινο αποτυπώνεται έτσι εποπτικά στο χώρο και

στο χρόνο.

- Συμπληρώνουν το χαρτόνι εργασίας με τις κοινωνικές δράσεις - λειτουργίες που γνωρίζουν πως αναπτύσσονται μέσα και γύρω από τους ελεύθερους χώρους και τα πάρκα, δίνοντας την ευκαιρία να αναγνωρίσουν βασικές λειτουργίες της πόλης.
- Συζητούμε για το οικοσύστημα του πάρκου της γειτονιάς τους, εντοπίζοντας μέρη και καταγράφοντας σχέσεις μεταξύ των μερών του.
- Ολοκληρώνουμε αξιολογώντας την ποιότητα ζωής στη γειτονιά τους.

Βοηθητικά ερωτήματα:

- Το σπίτι σας είναι κοντά σε πάρκο ή ελεύθερο χώρο;
- Με ποιες μορφές εμφανίζεται το πράσινο στο πάρκο σας;
- Πώς αισθάνεστε, όταν βρίσκεστε στο πάρκο της γειτονιάς σας;
- Τι σας αρέσει και τι σας απωθεί;
- Γιατί το επισκέπτεστε εσείς; Οι άλλοι;
- Ποιες ανάγκες σας εξυπηρετεί;
- Υπάρχουν λειτουργίες που πραγματοποιούνται σ' αυτό; Ποιες;

Εικόνα 9: Δημιουργώντας στο χαρτόνι

1. ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΜΕ ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΜΕΙΣ

ΑΝΑΓΚΕΣ

ΦΥΣΗ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

- Συζητήστε για τους ελεύθερους χώρους της γειτονιάς σας.
- Σχεδιάστε ένα σκαρίφημα της γειτονιάς σας, τοποθετώντας τον εαυτό σας σε σχέση με τους ελεύθερους χώρους.
- Συμπληρώστε το σχέδιό σας με τα φυσικά στοιχεία που εντοπίζετε και τις κοινωνικές δράσεις (ψυχαγωγία, οικονομία...) που αναπτύσσονται σ' αυτούς;
- Εμπλουτίστε το σχέδιό σας με τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε σας, τους άλλους, το φυσικό σύστημα του πάρκου και τις κοινωνικές λειτουργίες.
- Συνδέεται η ποιότητα της ζωής σας με τους ελεύθερους χώρους;
- Επιλέξτε τον τρόπο παρουσίασής του.

2. Τίτλος: Ξέρεις από...χάρτη;

Θέμα: Δημιουργία νοητικού χάρτη

Υλικά: Φόλλο εργασίας, μαρκαδόροι, μολύβια, σβήστηρες

Διαδικασία

Δημιουργούμε μαζί με τα παιδιά ένα νοητικό χάρτη, χάρτη ιδεών. Θέτουμε πρώτα το θέμα: «Οι ελεύθεροι χώροι της πόλης μου, το πράσινο σ' αυτή.»

Στην αρχή προσδιορίζουμε τις έννοιες που σχετίζονται με το θέμα και τις γράφουμε σε έναν κατάλογο. Θα προστεθούν έτσι έννοιες, όπως υγεία, ρύπανση, θόρυβος, παιχνίδι κ.α.

Στη συνέχεια τις κατατάσσουμε ξεκινώντας από την πιο γενική και προχωρώντας σε πιο ειδικές.

Τοποθετούμε την πιο γενική και περιεκτική έννοια στην κορυφή του χάρτη ως κεντρική έννοια. Αν είναι δύο μπορεί να τοποθετηθούν η μια κάτω από την άλλη.

Επιλέγουμε 2, 3 ή 4 έννοιες που ακολουθούν σε βαθμό γενίκευσης και τις τοποθετούμε κάτω από την κεντρική έννοια. Συνδέουμε τις έννοιες με γραμμές ανά δύο. Πάνω σε κάθε γραμμή γράφουμε απλές, σύντομες, περιεκτικές συνδετικές λέξεις σχηματίζοντας προτάσεις με νόημα. Οι συνδετικές λέξεις προσδιορίζουν τη σχέση των εννοιών. Για παράδειγμα: το πράσινο ωφελεί την υγεία.

Αναζητούμε συνδέσεις μεταξύ εννοιών που μπορεί να βρίσκονται σε διαφορετικές περιοχές στο χάρτη, είτε στο ίδιο επίπεδο, είτε σε διαφορετικό. Οι σχέσεις αυτές χαρακτηρίζονται ως σύνθετες συνδέσεις. Μπορεί να συνδεθούν έτσι η ψυχαγωγία με την υγεία.

Αφού δημιουργηθεί ένας χάρτης ανά ομάδα, παρουσιάζονται όλοι οι νοητικοί χάρτες στην ολομέλεια.

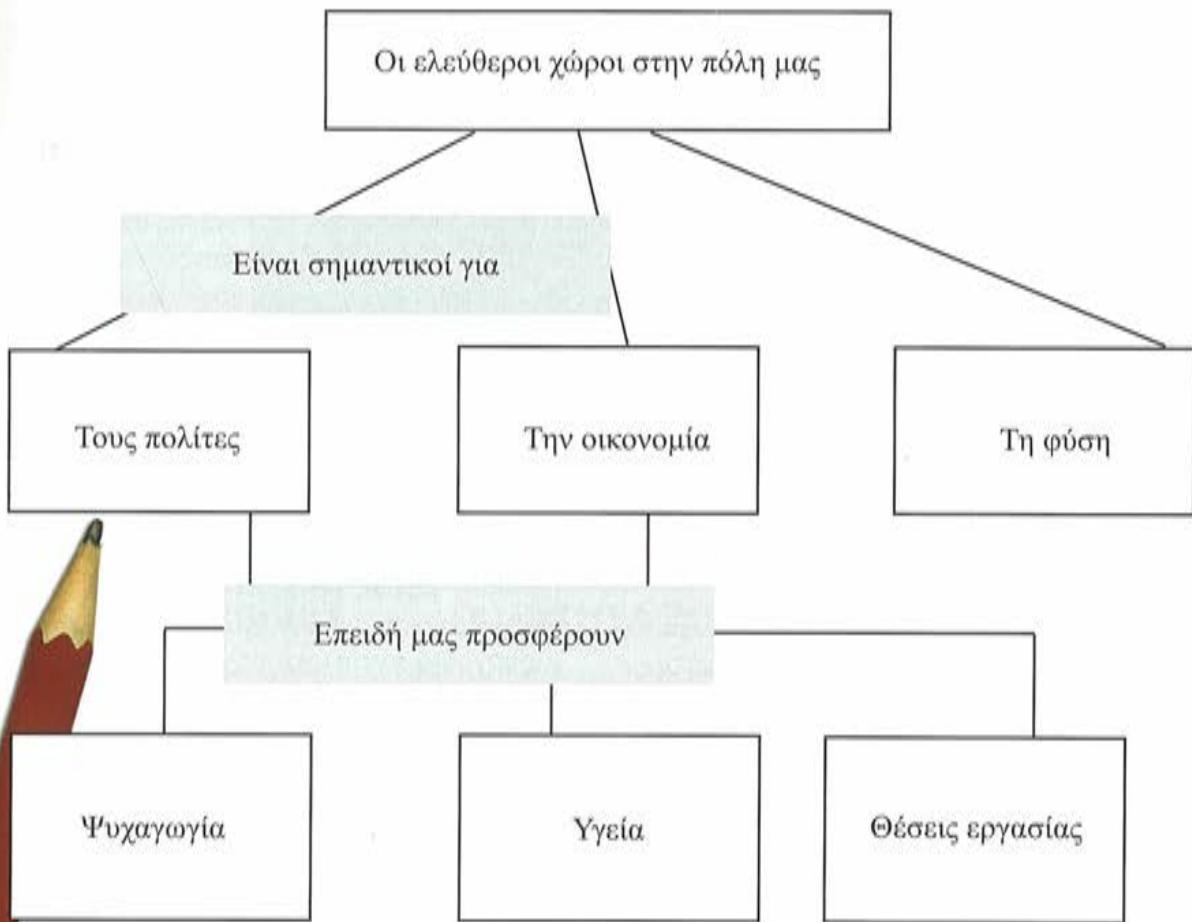
Συζητούμε εστιάζοντας σε ομοιότητες και διαφορές και αξιολογούμε.

Οι χάρτες ιδεών μπορούν να λειτουργήσουν και ως εργαλείο αξιολόγησης του προγράμματος με την προϋπόθεση πως δημιουργούμε αντίστοιχους χάρτες με την ολοκλήρωση του.

Εικόνα 10: Συνεργαζόμαστε και σχεδιάζομε

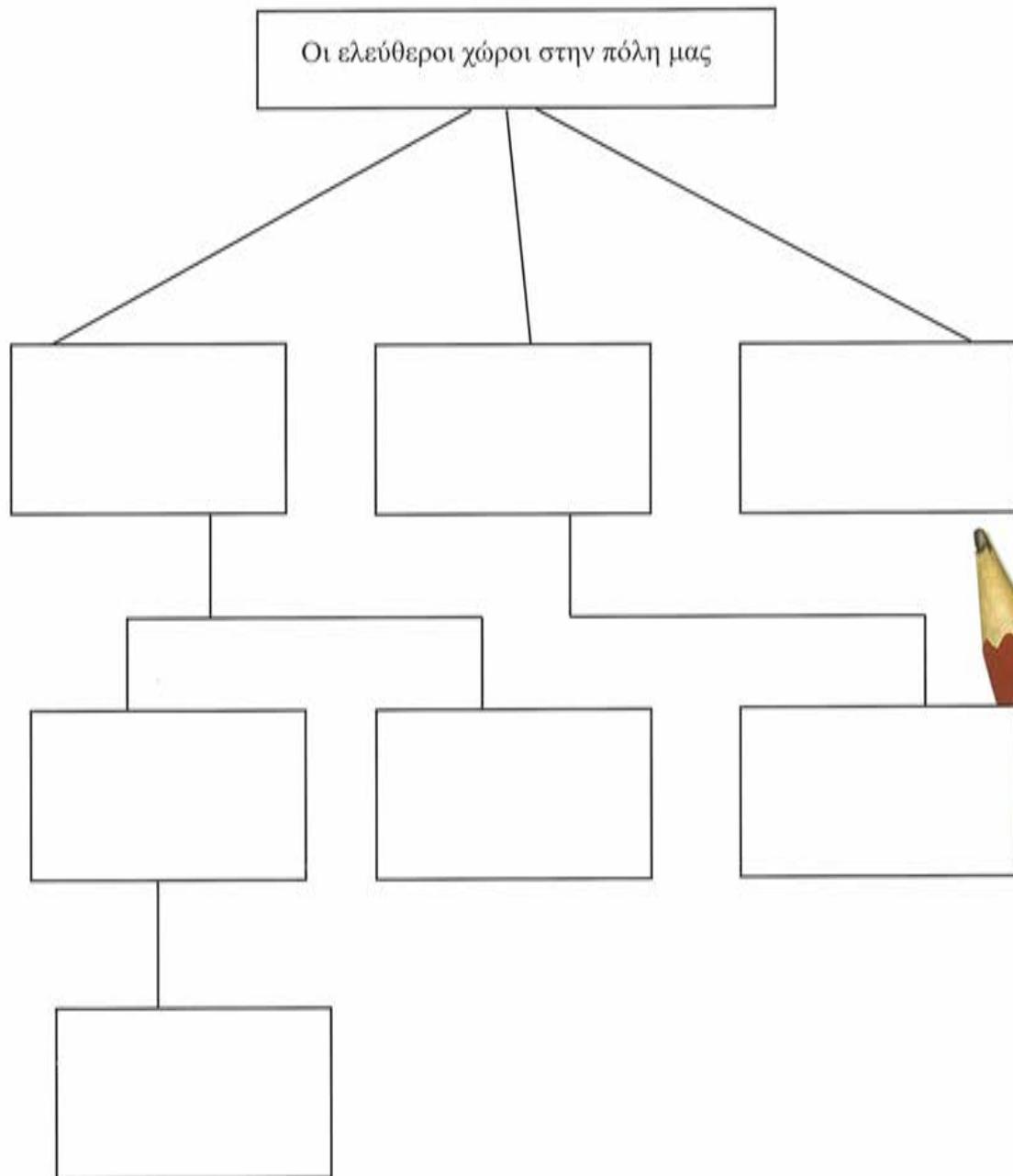
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΟΥ

Στόχοι:

- Να συνδέσουν τις γνώσεις που ήδη έχουν.
- Να διευκρινίσουν σχέσεις.
- Να μάθουν πώς να χειρίζονται και να αξιοποιούν τις γνώσεις και αντιλήψεις που ήδη κατέχουν.
- Να επιτυγχάνουν την ανατροφοδότηση και την αξιολόγηση των προσπαθειών τους.

ΦΤΙΑΧΝΟΥΜΕ ΕΝΑ ...ΧΑΡΤΗ ΙΔΕΩΝ

3. Τίτλος: Μια ιστορία θα σας πω!

Θέμα: Δημιουργία, αφήγηση, παρουσίαση ιστορίας

Υλικά: Χαρτί, μολύβια, σβηστήρες, βιοηθητικές οδηγίες

Διαδικασία

Συζητούμε με τους μαθητές για μια καθημερινή τους μέρα στην οποία παραδόξως έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο.

Αφού εκφράσουν τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους, τις εμπειρίες τους ζητούμε με βάση αυτά και τις οδηγίες που θα τους δοθούν να γράψουν ή να αφηγηθούν ή να παραστήσουν με όποιο τρόπο επιθυμούν μια ιστορία, με θεματικό κέντρο τη σχέση τους με το δημόσιο χώρο της γειτονιάς τους.

Δίνουμε στους μαθητές οδηγίες για την οργάνωση της ιστορίας, αν το κρίνουμε απαραίτητο.

(μηδενική εστίαση, εσωτερική εστίαση)

- θα δραματοποιηθεί, πώς και γιατί;
- θα έχει διάλογο;

Γ. Χαρακτήρες:

- ποιος ή ποιοι θα είναι οι πρωταγωνιστές;
- ποιος η ποιοι θα είναι οι βοηθοί, συνεργάτες;
- ποιος η ποιοι θα είναι οι αντίμαχοι;
- ποια είναι τα κίνητρα, αξίες της δράσης των παραπάνω;
- ποια είναι τα συμφέροντα που έρχονται αντιμέτωπα;
- υπάρχουν διαφορετικές κοσμοθεωρίες κι αν ναι, ποιες;
- ποιος διαθέτει την εξουσία και ποιας μορφής; (πολιτική, οικονομική, θρησκευτική, νομική...)
- προσδιορίστε το χαρακτήρα των ρόλων (υποκριτές, αριβίστες, ειλικρινείς, οραματιστές, ρεαλιστές, ονειροπόλοι...)
- προσδιορίστε την επίδραση του περιβάλλοντος στις πράξεις τους.

<p>Ιστορία: Ένας ελεύθερος χώρος</p> <p>Περιγραφή: Συζητήστε και δημιουργήστε μαζί μια ιστορία για έναν ελεύθερο χώρο σε μια πόλη.</p>	<p>Λέξεις κλειδιά της ιστορίας: πάρκο, αλάνα, παιχνίδι, πράσινο, φίλοι, ελεύθερος χρόνος, υγεία, αλληλεγγύη, ρύπανση, συμμετοχή</p>
	<p>Θέμα: Μια μέρα με ελεύθερο χρόνο επιτέλους. Βγαίνουμε από το σπίτι και ... (συνεχίστε...)</p>
	A. Δομή B. Χαρακτηριστικά Γ. Χαρακτήρες
	Δ. Θεατρική απόδοση

Οδηγίες για τον εκπαιδευτικό

Οργάνωση μιας ιστορίας

A. Δομή

Σημείωση: Ο εκπαιδευτικός κρίνει αν θα δοθούν οι οδηγίες που ακολουθούν

B. Χαρακτηριστικά:

- ποιο θα είναι το ύφος του κειμένου; (Ειρωνικό, σαρκαστικό, δραματικό, σοβαρό, ελπιδοφόρο, μελαγχολικό...)
- σε ποιο πρόσωπο θα γραφεί και γιατί;
- ποια οπτική γωνία θα επιλέξετε

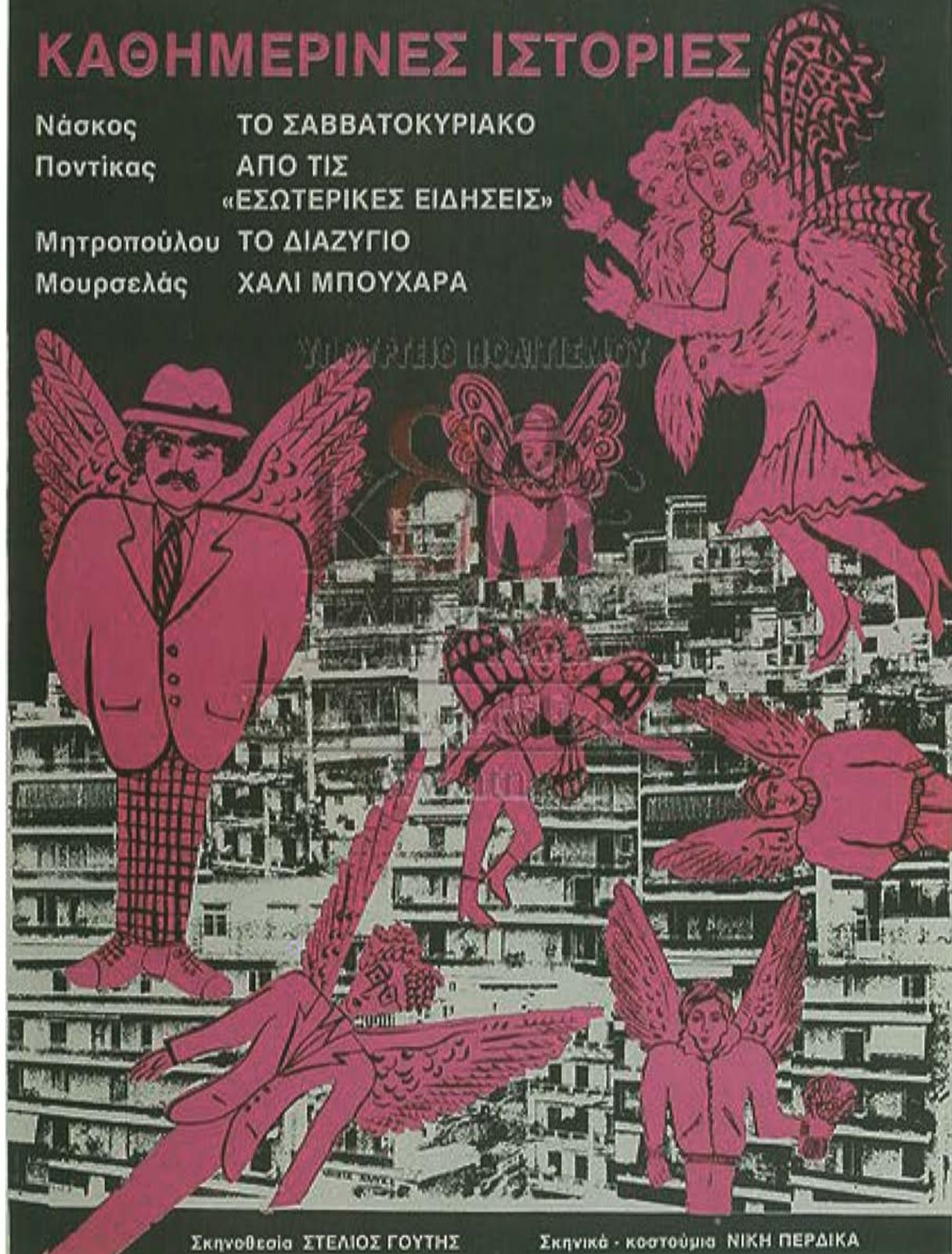
Δ. Θεατρική απόδοση:

- ποιος θα είναι ο χώρος της δράσης;
- θα υπάρχει σκηνικό, αν ναι ποιο;
- θα υπάρχει αλληλεπίδραση με το κοινό;
- ποια θα είναι η μορφή της παρουσίασης; (μουσική, αφήγηση, δράμα...)

**ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΘΕΑΤΡΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Νάσκος ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ
Ποντίκας ΑΠΟ ΤΙΣ
«ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ»
Μητροπούλου ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ
Μουρσελάς ΧΑΛΙ ΜΠΟΥΧΑΡΑ

Σκηνοθεσία ΣΤΕΛΙΟΣ ΓΟΥΤΗΣ

Σκηνικό - κοστούμια ΝΙΚΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Εικόνα II: Μικρές καθημερινές ιστορίες...

3. ΜΙΑ ...ΙΣΤΟΡΙΑ ΘΑ ΣΑΣ ΠΩ!

<p>Ιστορία: Ένας ελεύθερος πράσινος χώρος</p>	<p>Λέξεις κλειδιά της ιστορίας: πάρκο, αλάνα, παιχνίδι, πράσινο, φίλοι, ελεύθερος χρόνος, υγεία, αλληλεγγύη, ρύπανση, συμμετοχή</p>
<p>Περιγραφή: Συζητήστε και δημιουργήστε μαζί μια ιστορία για έναν ελεύθερο χώρο σε μια πόλη</p>	<p>Θέμα: Μιά μέρα με ελεύθερο χρόνο επιτέλους. Βγαίνουμε από το σπίτι και...(συνεχίστε)</p>

1. Εισαγωγή:(Το θέμα, οι πρωταγωνιστές, η διαμάχη)

2. Λεπτομέρειες: (Σχεδιασμός των επεισοδίων, η κορύφωση)

3. Επίλογος: (Η λύση, το μήνυμα που θέλετε να περάσετε στους ακροατές-θεατές.)

Σημείωση: Τα παραπάνω στοιχεία είναι απλά βοηθητικά, για να σχηματίσετε τη δομή της ιστορίας σας. Μπορείτε να τα ακολουθήσετε, να μην τα λάβετε υπόψη ή να τα τροποποιήσετε. Το σημαντικό είναι:

Να δείξετε τη σχέση σας με το πάρκο ή άλλον ελεύθερο χώρο στη γειτονιά σας

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ

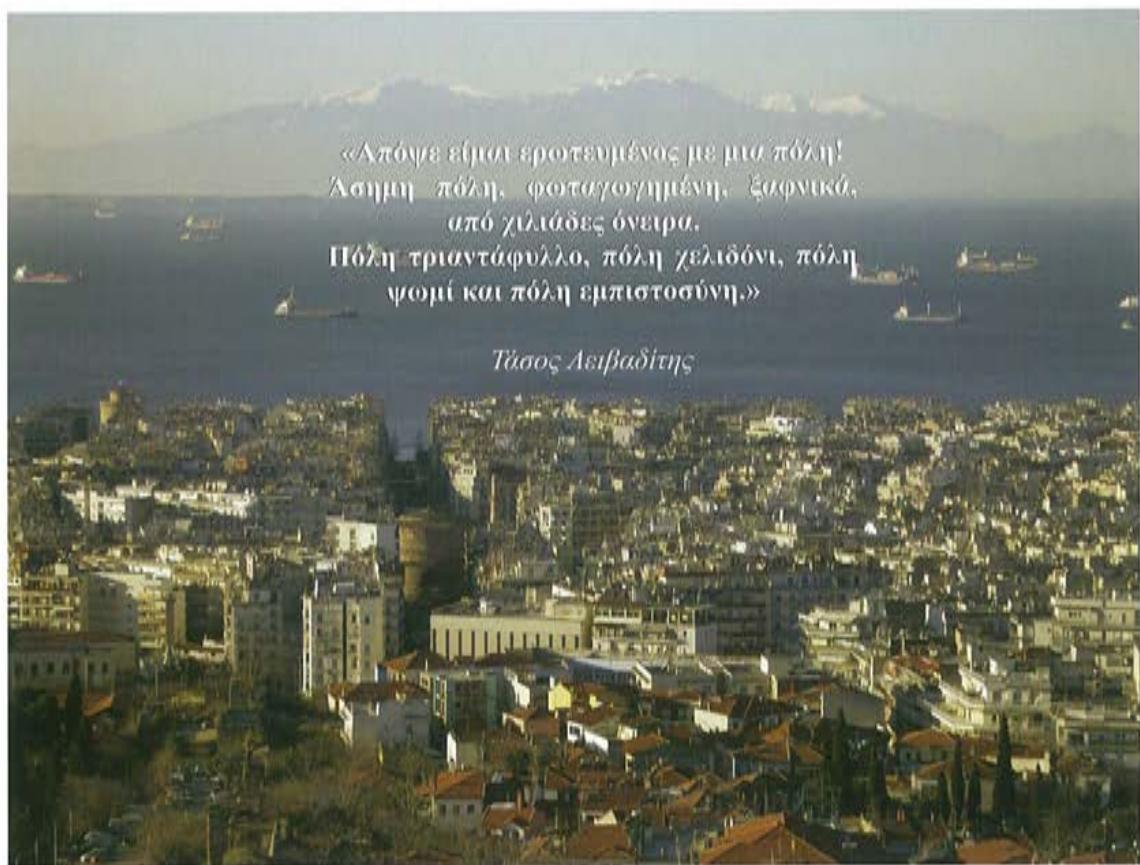

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη δεύτερη φάση, η εικόνα για τους ελεύθερους χώρους που στηρίζεται στις καθημερινές εμπειρίες του μαθητή και που αποτυπώθηκε στην πρώτη φάση, διευρύνεται. Η

διεύρυνση αυτή προέρχεται τόσο από την αναζήτηση της άποψης του άλλου, του συνανθρώπου, όσο και από την πιο μακροσκοπική παρατήρηση καθώς βγαίνουμε από τα όρια της γειτονιάς μεταβαίνοντας στην πόλη.

Οι μαθητές παρατηρούν, ρωτούν και καταγράφουν, διαβάζουν χάρτες και βλέπουν εικόνες άλλων τόπων, προσπαθώντας να δούνε τους ελεύθερους χώρους μέσα από τις διαφορετικές οπτικές και προσεγγίσεις άλλων ανθρώπων αλλά και περισσότερο μακροσκοπικά, ενταγμένους μέσα στα όρια της πόλης. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας συλλογής δεδομένων και την ανάλυσή τους οι μαθητές θα τα συνθέσουν εντοπίζοντας τα προβλήματα αλλά και τα καλώς κείμενα της ζωής τους σε σχέση με τους ελεύθερους χώρους και θα προσπαθήσουν να δούνε κατά πόσο τα γνωρίσματα αυτά συνάδουν με τα χαρακτηριστικά μιας βιώσιμης πόλης.

Εικόνα 11: Η Θεσσαλονίκη από τα κάστρα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Τίτλος: Παρατήρηση και καταγραφή στη γειτονιά

Θέμα: Συλλογή δεδομένων

Υλικά: Μαρκαδόροι, μολύβια, βοηθητικές οδηγίες

Διαδικασία

Βγαίνουμε στη γειτονιά με τα παιδιά ακολουθώντας μια διαδρομή στην οποία υπάρχουν πάρκο, πλατεία, αλάνα και γενικά οποιοσδήποτε ελεύθερος χώρος. Παρατηρούμε και καταγράφουμε τους ελεύθερους χώρους που συναντούμε και το ευρύτερο περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκονται.

Επισημαίνουν τα στοιχεία που τους συνέτουν, δηλαδή τις κατασκευές (αναγυκτήρια, παγκάκια, ζαρντινιέρες, πινακίδες, παιδική χαρά, κ.ά.), τα φυτά, τις κοινωνικές δράσεις σ' αυτούς και γύρω απ' αυτούς. Εξετάζουν την δυνατότητα πρόσβασης δύον στους χώρους και την παρεχόμενη ασφάλεια σε όσους τους χρησιμοποιούν.

Προτρέπουμε τα παιδιά να μοιραστούν τα συναισθήματα που νιώθουν κατά τη διάρκεια της παρατήρησης.

Προσπαθούμε να δημιουργήσουμε μαζί με τα παιδιά μια ευρύτερη εικόνα της σημερινής πραγματικότητας των ελεύθερων χώρων αξιοποιώντας την παρατήρηση συγκεκριμένου χώρου.

«...Θόρυβοι έξω. Ήρεμοι θόρυβοι καθημερινοί. Θα σταμάτησε η βροχή. Στους διαδρόμους του ξενοδοχείου φωνές και συνεννοήσεις για το βραδινό πρόγραμμα. Τα γκαρσόνια στα καφενεδάκια του πάρκου στρώνουν κεφάτα τα χαρούμενα τραπέζομάντηλα. Ξεδιπλώνουν τις καρέκλες με τις πλαστικές λουρίδες. Σιγά σιγά το πάρκο γεμίζει κόσμο. Παιδάκια με ποδηλατάκια, φωνές από μανάδες, βαριεστημένοι σύζυγοι, μικροπωλητές με μπαλόνια και πλαστικά παιχνίδια. Κι όλα σκιές, γιατί ο ήλιος, όπως γέρνει, περνάει ανάμεσα στους κορμούς, γλιστράει απάνω στις στάλες της βροχής στο γκαζόν και με τυφλώνει.»

T. Καζαντζής, Η παρέλαση

Εικόνα 12: Συζήτηση με θέα

Παρατηρούμε και καταγράφουμε στη γειτονιά μας

Δημιουργόδημε μικρές ομάδες κι ακολούθωσή μια τυχαία διαδρομή στη γειτονιά. Παραπόμενο γύρο μας το τοπίο, τους ελεύθερους χώρους ή την ανυπαρξία τους. Όταν τους εντοπίζουμε κρατάμε σημειώσεις η απλή αποτύπωσή στο μελλόν μας τις εικόνες αυτές.

Τους χρησιμοποιούν οι άνθρωποι;

Τι υλικά χρησιμοποιούνται συνήθως στην κατασκευή τους;

Υπάρχουν φυτά; Τι είδους;

Ποιοι είναι οι ελεύθεροι χώροι στη γειτονιά;

Ποιές κοινωνικές δράσεις και λειτουργίες εντοπίζετε;

**Τι αισθήματα σας δημιουργούν;
Ευχαρίστησης ή δυσαρέσκειας;
Σας έλκουν ή σας απωθούν;**

Υπάρχουν πινακίδες; Τι λένε

Πώς τους χρησιμοποιούν οι άνθρωποι;
Ηότε: Μόνοι ή μαζί με άλλους;

Είναι κοντά σε στάση λεωφορείου;

Місця з котінческою пірамідою:

Έχουν στοιχεία απ' αυτά που έχουν ανάγκη να θυμούνται οι άνθρωποι;

Υπάρχουν παγκόσια; Πώς είναι;

Αν θέλετε να σημειώσετε κάτι, για να μην το ξεχάσετε, σημειώστε το εδώ:

2. Τίτλος: Μικροί ερευνητές

Θέμα: Συλλογή δεδομένων

Υλικά: Μολύβια, ερωτηματολόγιο

Διαδικασία

Στην ίδια έξοδο, ανιχνεύουμε τις στάσεις των ανθρώπων που σχετίζονται με οποιοδήποτε τρόπο με τον ελεύθερο χώρο. Σκοπός μας να συλλέξουμε απόψεις, ιδέες, συνασθήματα, κριτικές από περαστικούς, καταγράφοντας με τον τρόπο αυτό «άλλες ματιές» για το ίδιο θέμα και διευρύνοντας την «ερμηνεία» των παιδιών με την «ερμηνεία» των ανθρώπων που συνδέονται άμεσα με τον υπό παρατήρηση χώρο.

Ζητούμενο δεν είναι η επιστημονική εγκυρότητα, αλλά η άσκησή τους σε ένα μεθοδολογικό εργαλείο που μας βοηθά να αναγνωρίσουμε την άποψη του «άλλου».

Συζητούμε με τα παιδιά το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου, αξιοποιώντας ένα μι-

Εικόνα 13: Παρατηρώντας και καταγράφοντας

κρό παράδειγμα, ώστε να συνεχίσουν μόνα τους με ό,τι εκείνα θεωρήσουν σημαντικό να συμπεριληφθεί.

Επισημαίνουμε τη σημασία της ευγένειας, της διακριτικότητας, του σεβασμού της τυχόν άρνησης των περαστικών να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο.

Εικόνα 14. Μια μικρή έρευνα

2. Μια μικρή έρευνα...

Σχεδιάζουμε μια μικρή έρευνα. Βρισκόμαστε σε έναν ελεύθερο χώρο, μια πλατεία, ένα πάρκο κλπ. Παίρνουμε συνέντευξη από κάποιους ανθρώπους που συναντούμε εκεί. Ρωτάμε να μάθουμε πώς βλέπουν εκείνοι τους χώρους αυτούς.

Χρησιμοποιείτε αυτόν τον χώρο στην καθημερινή σας ζωή;

Αν ναι, με ποιους τρόπους;

Τι σας αρέσει σ' αυτόν το χώρο;

Τι σας ενοχλεί;

Συνεχίστε με τις δικές σας ερωτήσεις

Ερώτηση:

Απάντηση:

Ερώτηση:

Απάντηση:

Ερώτηση:

Απάντηση:

3. Τίτλος: Διαβάζοντας το χάρτη

Θέμα: Συλλογή δεδομένων - ερμηνεία

Υλικά: Μαρκαδόροι, μολύβια, χάρτης

Διαδικασία

Στη δραστηριότητα αυτή διευρύνουμε τα όρια της γειτονιάς μας εξετάζοντας τους ελεύθερους χώρους και το πράσινο στο σύνολο της πόλης.

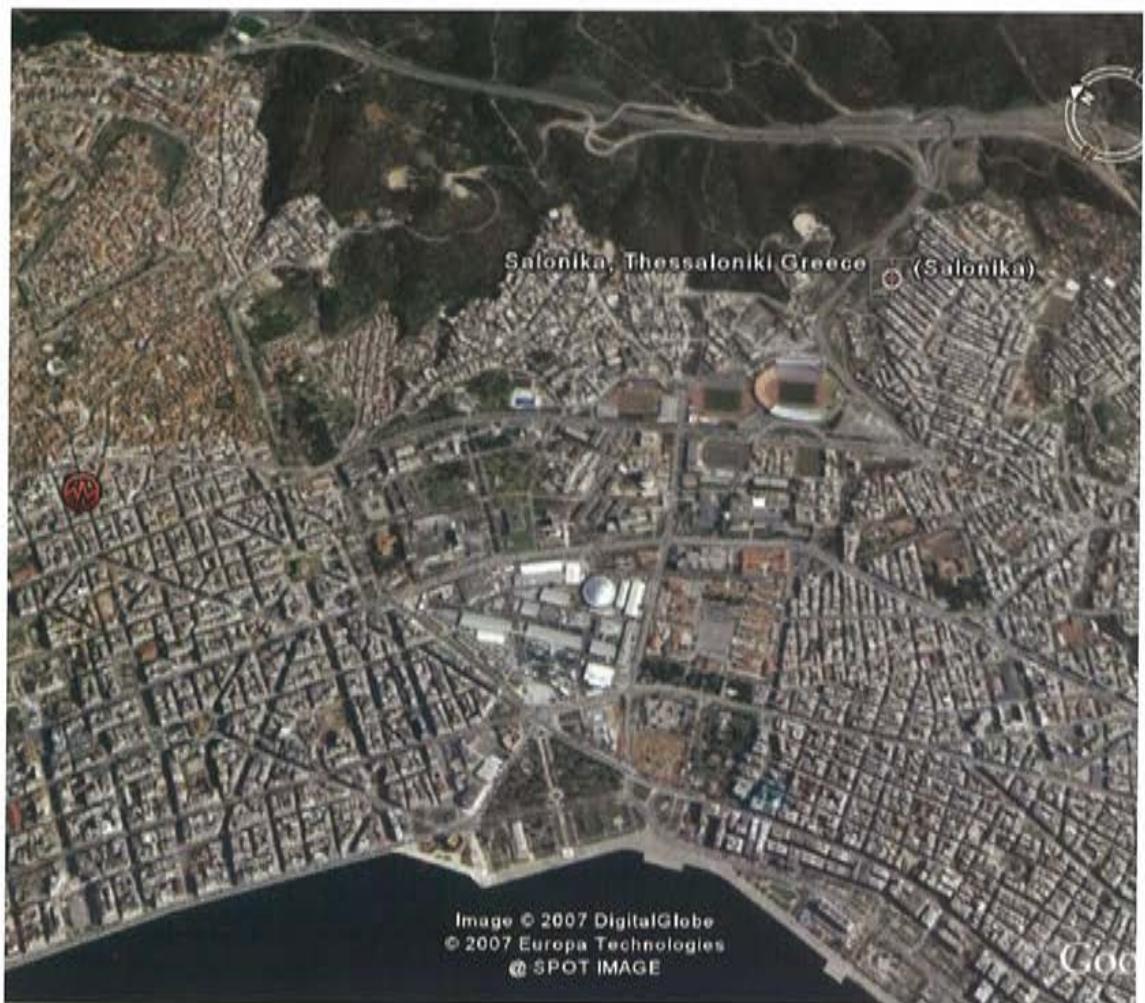
Χάρτες της πόλης θα μας βοηθήσουν να παρατηρήσουμε την έκτασή τους σε σχέση με τον αστικό ιστό, τη χωροταξική τους κα-

τανομή, τη μεταξύ τους σύνδεση ή την ανυπαρξία της.

Με τον τρόπο αυτό οι ελεύθεροι χώροι εντάσσονται στο σύστημα της πόλης δίνοντας τη δυνατότητα να προσδιορίσουμε την ισομερή ή μη κατανομή τους στον αστικό ιστό, αναδεικνύοντας τη σημασία της στην καθημερινότητα κάθε πολίτη χωριστά.

Ορίζουμε το σύστημα της πόλης διακρίνοντας το αστικό από το περιαστικό πράσινο, την αγροτική έκταση από τον αστικό αστό και στη συνέχεια εκτιμούμε πόσος αδόμητος δημόσιος χώρος απέμεινε στους κατοίκους της πόλης σήμερα.

Συζητούμε για την ύπαρξη αστικού πρασίνου και δημόσιου χώρου ως απαραίτητης προϋπόθεσης για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης.

Εικόνα 15: Η Θεσσαλονίκη από ψηλά

3. Διαβάζοντας...το χάρτη

Βλέπουμε ένα χάρτη της πόλης. Προσπαθούμε να τον «διαβάσουμε» και να πάρουμε τις πληροφορίες που μας δίνει.

Υπάρχουν ελεύθεροι χώροι στην πόλη μου;

Είναι πολλοί, λίγοι; Μικροί, μεγάλοι;

Πώς κατανέμονται σε σχέση με τους άξονες βοράς-νότος και ανατολή-δύση; Πού υπάρχουν περισσότεροι; Μεγαλύτεροι;

Συνδέονται μεταξύ τους; Διακρίνεται κάποιο σχέδιο ή είναι τυχαία διασκορπισμένοι;

Γνωρίζετε για κάποιους από αυτούς τη χρήση τους;

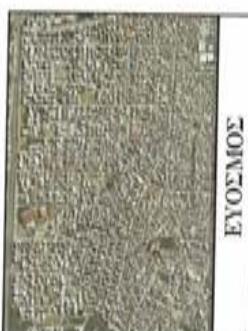

ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

MENEMEN

ENZYME

KOPAJE MO

EFFECTS OF MONTH

АННЕ АОКИНОИ

ΕΠΣΑΛΟΝΙΚΗ

METHANE

Ανακοίνωση πρασινού ανά
κέπτοικο στη Θεσσαλονίκη

THE EGYPTIAN

HEKAPU

ИСЕККА

卷之三

...תְּהִלָּה אֶבְכֹּל אֶת תְּהִלָּה...

4. Τίτλος: Μια ματιά σε άλλη γη...

Θέμα: Ανάλυση εικόνων - σύγκριση

Υλικά: Εικόνες

Διαδικασία

Έχοντας συζητήσει για την κατάσταση των ελεύθερων χώρων στην πόλη μας, διευρύνουμε το πεδίο της εποπτείας μας εντάσσοντας άλλες πόλεις του κόσμου. Επιθυμούμε μέσα από τη σύγκριση διαφορετικών περιοχών να αναδειχθούν οι διαφορετικές επιλογές άλλων κοινωνιών και το αξιακό τους υπόβαθρο.

Προβάλουμε εικόνες άλλων τόπων και πολιτισμών στις οποίες αποτυπώνεται η στάση τους στο θέμα του αστικού πρασίνου και του δημόσιου χώρου γενικά.

Συζητούμε στη συνέχεια για αυτές τις εναλλακτικές προσεγγίσεις των ελεύθερων χώρων και προσδιορίζουμε τις αξίες που εκτιμούμε πως συνδέονται με τις επιλογές τους.

Παρουσιάζονται από τα παιδιά οι διαπιστώσεις τους.

Εικόνα 16: Hyde Park, Λονδίνο, Μ. Βρετανία

Εικόνα 17: Σίδνεϊ, Αυστραλία

Εικόνα 18: Central Park, Νέα Υόρκη, Η.Π.Α

Εικόνα 22: Τορόντο, Καναδάς

Εικόνα 19: Ουάσιγκτον, Η.Π.Α.

Εικόνα 23: Ναϊρόμπι, Κένυα

Εικόνα 20: Νέα Υόρκη, Η.Π.Α

Εικόνα 24: Trafalgar square, Λονδίνο

Εικόνα 21: Μάιντζ, Γερμανία

Εικόνα 25: Τιράνα, Αλβανία

5. Τίτλος: Ας ανακεφαλαιώσουμε

Θέμα: Συμπεράσματα

Υλικά: Βοηθητικές οδηγίες, εικόνες, μαρκαδόροι

Διαδικασία

Ξεκινούμε με τον προσδιορισμό μέσα από έναν καταγισμό ιδεών των πιο σημαντικών προβλημάτων και πλεονεκτημάτων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά καθημερινά στην πόλη τους.

Συμφωνούμε στα κριτήρια με τα οποία τα ομαδοποιούμε. Για παράδειγμα: Με κριτήριο την κυκλοφορία πεζών και αυτοκινήτων στην πόλη έχουμε θόρυβο, ρύπανση, εμπόδια, αυτοχήματα αλλά και ευκολία μετακίνησης, αυτονομία, ταχύτητα.

Δίνουμε στη συνέχεια εικόνες της πόλης και ζητούμε να εντοπίσουν τα όσα κατέγραψαν πιο πάνω. Περνούμε από το επίπεδο της γειτονιάς στο επίπεδο της πόλης αποκτώντας μια ευρύτερη εποπτεία που μας δίνει τη

δυνατότητα μιας περισσότερο συστηματικής προσέγγισης.

Ζητούμε με κέντρο έναν χώρο πρασίνου να συνδέουν όσα προβλήματα ή πλεονεκτήματα θεωρούν πως σχετίζονται μ' αυτόν, εντοπίζοντας σχέσεις και αλληλεπιδράσεις και κατατάσσοντας με τα ακόλουθα κριτήρια:

Φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό.

Με τον τρόπο αυτό θα φανούν συσχετισμοί οι οποίοι θα αναδείξουν την πολυπλοκότητα της σύγχρονης αστικής πραγματικότητας.

Συζητούμε την πραγματικότητα αυτή συσχετίζοντας την με τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια πόλη βιώσιμη δηλαδή το υγιές φυσικό περιβάλλον, την κοινωνική συνοχή, την οικονομική αποδοτικότητα, τη τοπική συμμετοχή και τη δημοκρατία.

Ολοκληρώνουμε με μια υπόθεση: Επιστρέφοντας στον ίδιο χώρο 30 χρόνια πριν, ποια πιστεύετε πως θα ήταν η κατάσταση; Ήδια ή διαφορετική και γιατί. Η συζήτηση μας οδηγεί στις διαφορετικές αξίες εποχών ή και περιοχών βοηθώντας και στη διασφήνιση των δικών μας σημερινών αξιών.

Εικόνα 26: Πάρκο - Ανάσα

5. Ανακεφαλαιώνουμε

Επιλογή 1

Προσπαθήστε να συνδέσετε προβλήματα και πλεονεκτήματα με τους ελεύθερους χώρους.
(Αν νομίζετε πως σας βοηθάει, μπορείτε να λάβετε υπόψη σας τα ακόλουθα κριτήρια:
τη φύση, την κοινωνία, την οικονομία και την πολιτική).

Προβλήματα

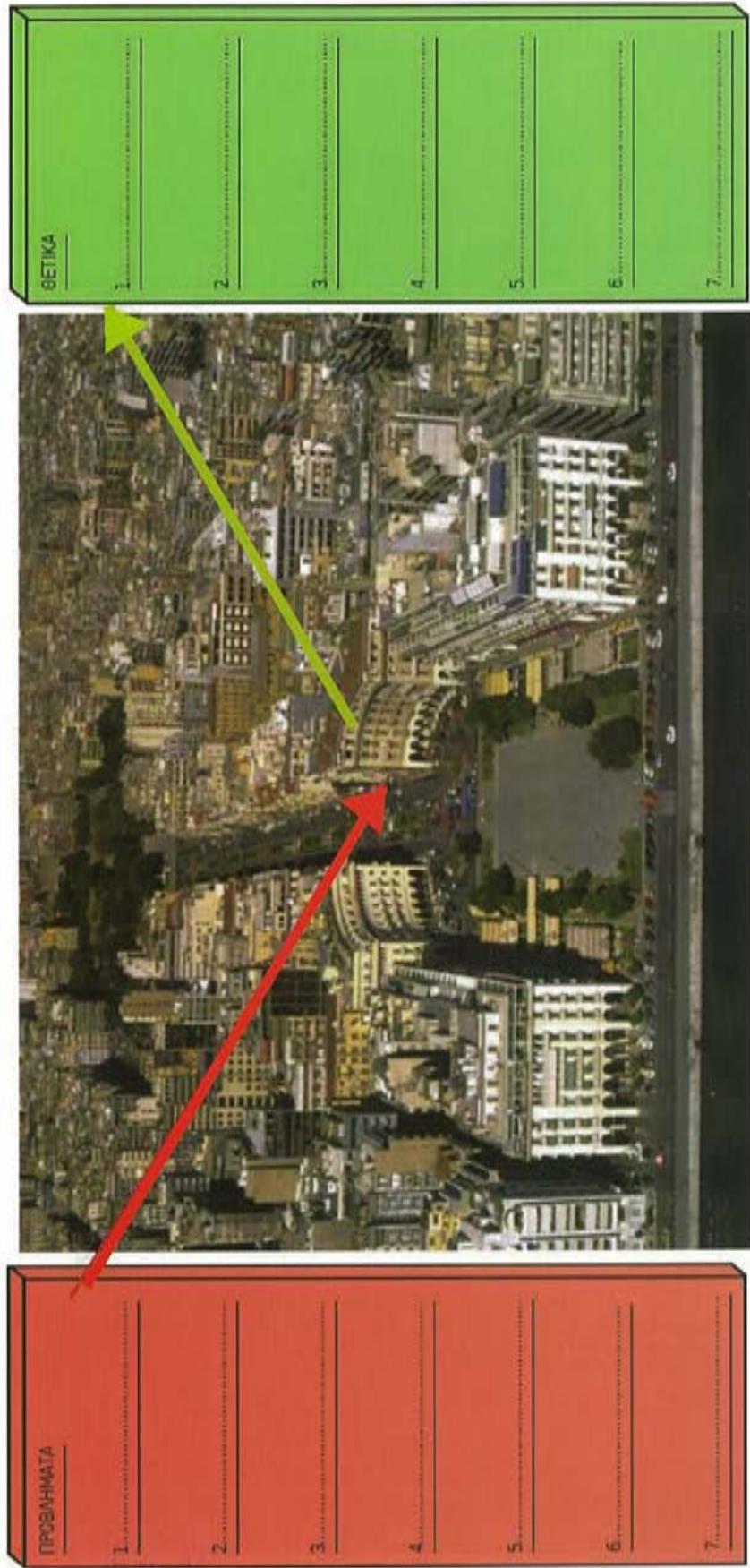
Καλώς κείμενα

ΕΠΙΛΟΓΗ 2

Προσπαθήστε να συνδέσετε προβλήματα και πλεονεκτήματα με τους ελεύθερους χώρους (Av) νομίζετε πώς σας βοηθάει, μπορείτε να λάβετε υπόψη σας τα ακόλουθα κριτήρια: τη φύση, την κοινωνία, την οικονομία και την πολιτική).

ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχοντας ήδη δει το πώς είναι τα πράγματα, επικεντρωνόμαστε τώρα στο γιατί είναι έτσι κι όχι αλλιώς. Στην τρίτη φάση επιχειρούμε να αποκαλύψουμε εκείνα που συνήθως παραμένουν στην αφάνεια, ενώ αντίθετα επηρεάζουν και καθορίζουν καταλυτικά τις συνθήκες της ζωής μας στην πόλη. Να φανερώσουμε όσους σχεδιάζουν, συμβουλεύ-

ουν, αποφασίζουν, υλοποιούν μικρά και μεγάλα έργα τα οποία βελτιώνουν ή δυσχεραίνουν την καθημερινότητά μας, πλουτίζουν ή φτωχαίνουν το πράσινο της πόλης, διευρύνουν ή σμικρύνουν την έννοια του δημόσιου χώρου σ' αυτήν. Προσπαθούμε να μάθουμε τον τρόπο λειτουργίας τους, το βαθμό συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας, ώστε να γίνουμε ικανοί θέτοντας ερωτήματα να κρίνουμε και να κάνουμε την αυτοκριτική μας. Τίθενται με τον τρόπο αυτό ζητήματα επιλογών και αξιακού υποβάθρου που οδηγεί σ' αυτές, καθορίζοντας παρόν και μέλλον.

Εικόνα 27:Το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης

Εικόνα 28: Παρουσιάζουμε εστιάζοντας στις αξίες

«όλα αρχινούν στη Θεσσαλονίκη, θέλουν να' ναι, να γίνουν κάτι και τίποτα δε συνεχίζει όπως άρχισε. Τα πάντα διακόπτονται ή παραλλάζουν»

N. Γ. Πεντζίκης, Μητέρα Θεσσαλονίκη

1. Τίτλος: Οι θεσμοί – τα κρίσιμα ερωτήματα

Θέμα: Αναζύγηση των θεσμών που εμπλέκονται

Υλικά: Οδηγίες, χαρτόνι, μαρκαδόροι

Διαδικασία

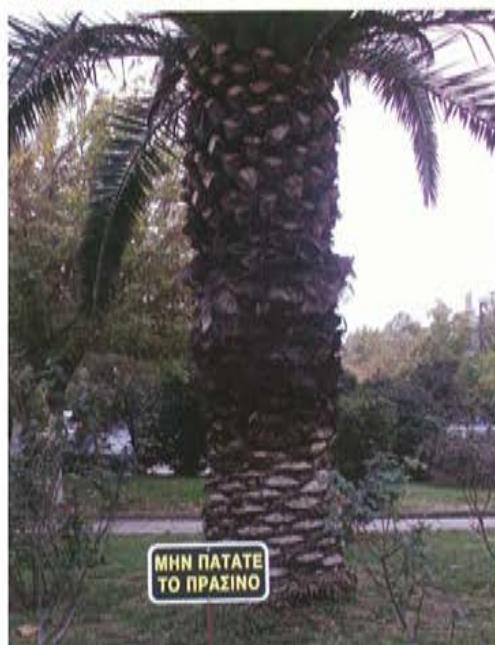
Αφού διαπιστώσαμε την υπάρχουσα κατάσταση του δημόσιου χώρου στην πόλη επιδιώκουμε τώρα να φανερώσουμε όλους εκείνους που συμμετείχαν με οποιοδήποτε τρόπο στη δημιουργία της.

Οι μαθητές αναζητούν τα εμπλεκόμενα θεσμικά όργανα, δηλαδή όλους εκείνους τους φορείς της πολιτείας, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της κοινωνίας οι οποίοι συμμετέχουν στις διαδικασίες σχεδιασμού, απόφασης και υλοποίησης των έργων στο δημόσιο χώρο της πόλης. Αναζητούμε επίσης όλα εκείνα τα διεθνή όργανα που καθορίζουν πολιτικές και εποπτεύουν την εφαρμογή τους όπως για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. Προσπαθούμε να δούμε τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους ώστε να φανεί καλύτερα ο ρόλος του καθένα και ο βαθμός συνεισφοράς του στο τελικό αποτέλεσμα.

Αφού εντοπιστούν οι θεσμοί και οι μεταξύ τους σχέσεις, οι μαθητές προσπαθούν να διατυπώσουν εκείνα τα κρίσιμα ερωτήματα που θα ήθελαν να απευθύνουν στους θεσμικούς αόρατους συνομιλητές τους.

Ερωτήματα όπως: Ποιος σχεδίασε, ποιοι συμβούλευσαν, ποιοι αποφάσισαν, πώς;

Τέλος, οι μαθητές θα συζητήσουν τον τρόπο λήψης των απαντήσεων στα ερωτήματα που διατύπωσαν.

Εικόνα 29: Γιατί

Εικόνα 30: Νησίδες πρασίνου

1α. Συνομιλώντας με τους Θεσμούς

α. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα θεσμικά όργανα που αποφασίζουν και διαμορφώνουν τους ελεύθερους χώρους στην πόλη;

-Ποιος αποφάσισε τη δημιουργία της πλατείας;

-Ποιος τη σχεδίασε;

-Ποιος υλοποίησε το έργο;

-Ποιος ανέλαβε τη συντήρησή του;

-Ποιος ο ρόλος των πολιτών;

Απεικονίστε τα και δημιουργίστε συνδέσεις που να φανερώνουν τις μεταξύ τους σχέσεις (συνεργασία, ανταγωνισμός, ιεραρχία)

1β. Τι θα θέλατε να ρωτήσετε σ' αυτούς τους αόρατους συνομιλητές σας;

1γ. Τι σκέφτεστε να κάνετε για να πάρετε απαντήσεις στα ερωτήματα σας;

Εικόνα 31: Κεντρικός πεζόδρομος στο Ελευθέριο-Κορδεσλίο

2. Τίτλος: Η ώρα της κρίσης

Θέμα: Κριτική των εμπλεκόμενων θεσμικών οργάνων

Υλικά: Βοηθητικές οδηγίες, χαρτόνι, μαρκαδόροι

Διαδικασία

Αφού εντοπίσαμε τους φορείς που ευθύνονται για τη σημερινή εικόνα των ελεύθερων χώρων στην πόλη μας, ερχόμαστε να ασκήσουμε όχι μόνο κριτική αλλά και αυτοκριτική.

Στην περίπτωση που το πρόγραμμα υλοποιείται στο σχολείο, αφού τα παιδιά διατυπώσουν τα ερωτήματά τους, σχεδιάζονται και οργανώνονται επισκέψεις στους φορείς, ώστε να ληφθούν οι απαντήσεις.

Κατά την υλοποίηση του προγράμματος στο Κέντρο, κι αφού κάτι τέτοιο δεν είναι λόγω χρόνου εφικτό, προχωρούμε στην κριτική των θεσμών αποτιμώντας το αποτέλεσμα της δράσης τους.

Έχοντας υπόψη μας τα όσα διαπιστώσαμε κατά την έξοδό μας στη δεύτερη φάση του προγράμματος, αλλά και τις εντυπώσεις των παιδιών από την πόλη, συζητούμε και προσπαθούμε να αποφανθούμε για τον τρόπο με τον οποίο η αλληλεπίδραση θεσμών και πολίτη οδηγεί στη σημερινή πραγματικότητα.

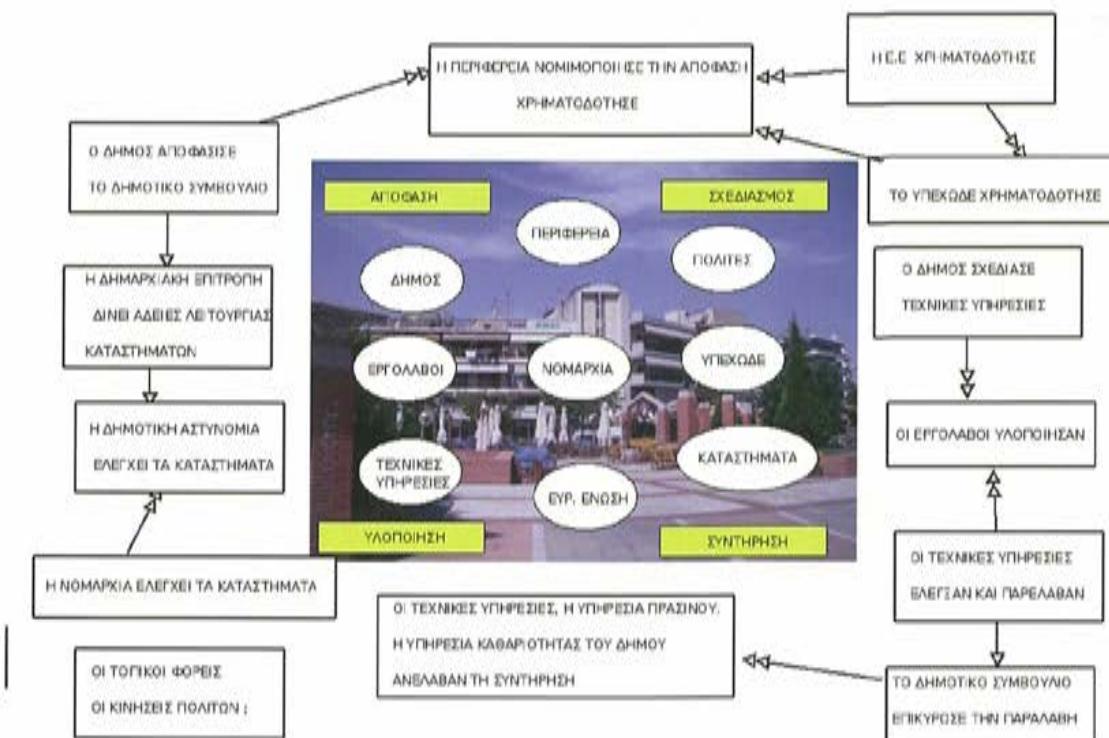

Εικόνα 32: Πού είναι ο δρόμος;

Κριτική των θεσμών – ένα παράδειγμα

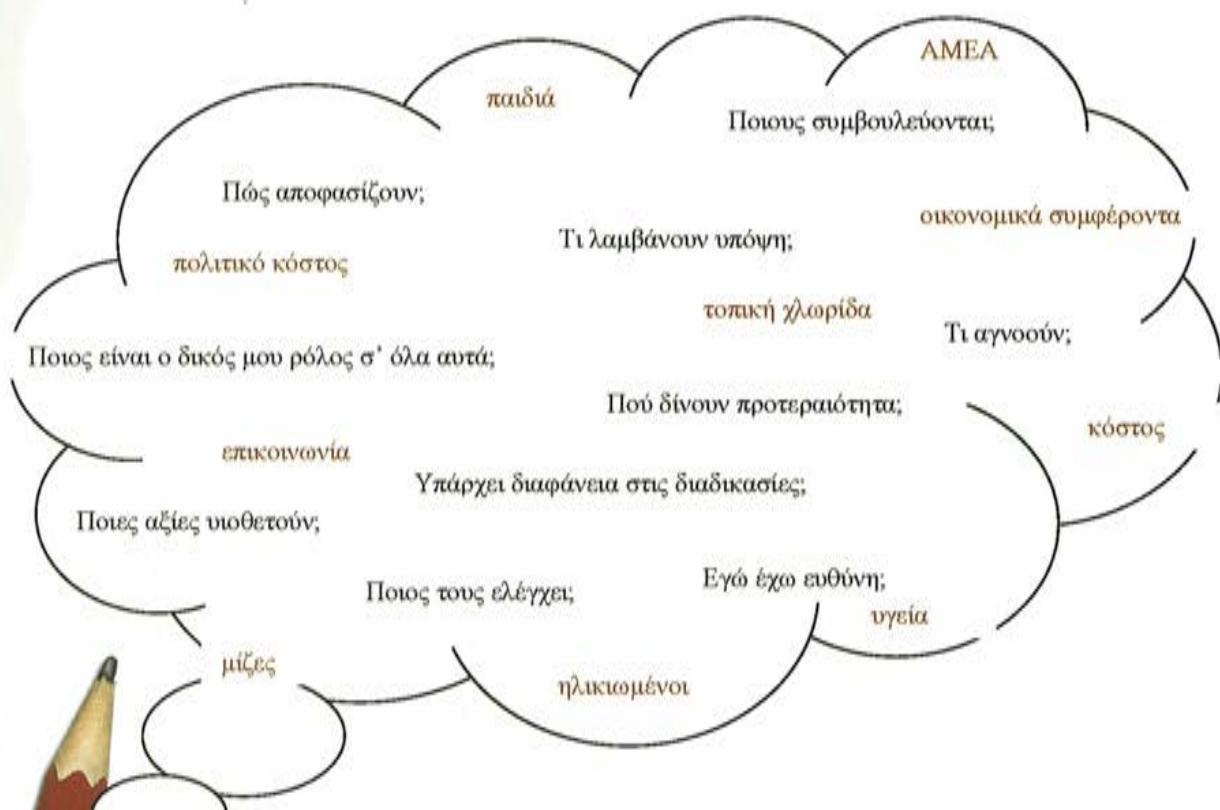

Σχήμα 1: Η πλατεία Ελευθερίας των Ελευθερίου-Κορδελιού και οι εμπλεκόμενοι φορείς

Σχήμα 2: Σχέσεις και αλληλεξαρτήσεις.

2. Η ώρα της κρίσης

μέλλον.

Βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση αυτής της φάσης είναι η ικανοποίηση των ακόλουθων απαιτήσεων:

1. Να έχει διαμορφωθεί η διάθεση για προσωπική εμπλοκή στην κοινωνική και πολιτική διάσταση του θέματος των ελεύθερων χώρων.
  2. Να υπάρχει η διάθεση για νιοθέτηση νέων ιδεών και πρακτικών.
  3. Να έχουν συνειδητοποιηθεί οι αξιακές βάσεις των προσωπικών, κοινωνικών και πολιτικών επιλογών.
- Αν η ομάδα μας ικανοποιεί τα παραπάνω κριτήρια ή προσεγγίζει σ' αυτά είμαστε έτοιμοι να δομήσουμε μαζί με τα μέλη της ομάδας μας τη δράση μας σε τοπικό επίπεδο με βάση τα ακόλουθα:
- Ανάπτυξη κριτηρίων για την επιλογή μιας στρατηγικής η οποία θα επιδιώκει την αντιμετώπιση του επιλεχθέντος προβλήματος.
  - Προσδιορισμός του χώρου, του είδους και της μορφής της δράσης.
  - Καθορισμός των θεσμών και φορέων, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεργαστούν στη δράση.
  - Προσδιορισμός των στάσεων, επιδιώξεων, προθέσεων της τοπικής κοινωνίας.
  - Επικοινωνία-ενημέρωση.
  - Ανάληψη της δράσης.

Εικόνα 33: Πολίτες εν δράσει

1. Τίτλος: Συμμετέχουμε, παρεμβαίνουμε στις αποφάσεις

Θέμα: Δημιουργία πλάνου παρέμβασης θεσμικών οργάνων

Υλικά: Χαρτόνια, μαρκαδόροι, μολύβια, βοηθητικές οδηγίες

Διαδικασία

Αφού έχουμε επιλέξει την παρέμβαση που θέλουμε να κάνουμε σε έναν ελεύθερο χώρο ή σε διαμορφωμένο πάρκο της γειτονιάς μας δημιουργούμε τον πίνακα των φορέων, προσδιορίζοντας το είδος της σχέσης τους με το πάρκο ή τον ελεύθερο χώρο. Εστιάζουμε σε έναν φορέα. Για παράδειγμα στη Δημοτική αρχή, η οποία τις περισσότερες φορές έχει την τελική αρμοδιότητα για τη λήψη μιας απόφασης.

Μαθαίνουμε τον τρόπο λειτουργίας του οργάνου λήψης της απόφασης και συνθέτουμε ένα πλάνο επιχειρημάτων που θα λειτουργούσαν πειστικά προς την κατεύθυνση επιλογής της πρότασής μας.

Αποφασίζουμε τον τρόπο προβολής των επιχειρημάτων μας και δημιουργούμε το τελικό κείμενο και την παρουσίαση.

Είναι σημαντικό να μπορούμε να αναγνωρίσουμε το είδος της στρατηγικής που θα αξιοποιήσουμε στην προσπάθειά μας, όπως

Εικόνα 34: Γεφυρώνουμε το χρόνο

και τις αξίες που εμπλέκονται τόσο στις δικές μας, όσο και στις απόψεις και ενέργειες των ανθρώπων που αποφασίζουν στο θεσμικό όργανο.

Είναι σημαντικό να επιλέξουν μια δράση που θα ήθελαν πραγματικά να υλοποιήσουν μετά την επίσκεψη στο κέντρο, γιατί έτσι επιτυγχάνουμε την άμεση σύνδεση της θεωρίας με την πραγματικότητα, την ρεαλιστική εμπλοκή με τους θεσμικούς φορείς.

Εικόνα 35: Είναι ωραίο να είσαι παιδι!

1. Σχεδιάζουμε - παρεμβαίνουμε

A. Η δράση μας

Καταγράψτε τους φορείς που σχετίζονται με τη δράση που επιλέξατε.

Τοποθετήστε τους στις ακόλουθες φάσεις. Για παράδειγμα, αν επιλέξετε μια παρέμβαση στη σχολική αυλή, τότε πρέπει να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα. Ποιος φορέας θα τη σχεδιάσει, ποιος θα αποφασίσει, ποιος θα την υλοποιήσει και θα αναλάβει τη συντήρησή της;)

ΦΟΡΕΙΣ	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	ΑΠΟΦΑΣΗ	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ

B. Οι φορείς

Ποιος ή ποιο όργανο αποφασίζει;

.....
Ποιοι συμμετέχουν και με ποιο τρόπο στη λήψη της απόφασης;

.....
Ποιοι είναι οι εμπειρογνόμονες, οι ειδικοί που κατευθύνουν με τις γνώσεις τους;

.....
Ποια είναι η συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία αυτή;

Γ. Τα επιχειρήματα...

Καταγράφουμε τις προτάσεις μας, επιχειρηματολογώντας για την αναγκαιότητά τους; (Για παράδειγμα στην αυλή του σχολείου μας θέλουμε περισσότερα δέντρα, γιατί ;

Τι θέλουμε να γίνει;	Γιατί πρέπει να γίνει ;	Τι θα μας προσφέρει;

Δ. Οι αξίες...

Ποιες είναι αξίες που οδηγούν τη δράση μας;

.....

2. Τίτλος: Για ένα βιώσιμο δράμα

Θέμα: Δημιουργία ενός βιώσιμου σχεδίου δράσης

Υλικά: Μαρκαδόροι, μολύβια, σβηστήρες

Διαδικασία

Σχεδιάζουμε την παρέμβαση που αποφασίσαμε σε χαρτόνι προσπαθώντας να τη θεμελιώσουμε στις αρχές της βιωσιμότητας, λαμβάνοντας υπόψη τις σχέσεις που αναπτύσσονται τόσο στο οικοσύστημα, όσο και στην οικονομία, κοινωνία και την πολιτική.

Συζητούμε και καταλήγουμε σε συμφωνία για τις βασικές αρχές που πρέπει να χαρακτηρίζουν την παρέμβασή μας, ώστε να είναι βιώσιμη. Αναλύουμε τις αρχές αυτές εστιάζοντας χωριστά σε κάθε έναν από τους παραπάνω τομείς.

Προσδιορίζουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα της παρέμβασής μας και παρουσιά-

Εικόνα 36: Ήση δροσιάς

ζουμε με όποιον τρόπο επιλέξουμε τα συμπεράσματα της προσπάθειάς μας.

Προσπαθούμε να παρουσιάσουμε ένα έγκυρο, ρεαλιστικό, καλά θεμελιωμένο σχέδιο.

Εικόνα 37: Ξεκούραση στο κέντρο της πόλης

ΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΟΥΜΕ...ΒΙΩΣΙΜΑ

ΦΟΡΕΙΣ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ
ΔΡΑΣΗ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

- Συζητούμε τι μπορούμε να κάνουμε, για να αποκτήσουμε περισσότερο πράσινο στην πόλη μας.
- Αποφασίζουμε την παρέμβασή μας σε ένα συγκεκριμένο χώρο, αποτυπώνοντάς την στη συνέχεια στο χαρτόνι εργασίας.
- Προσδιορίζουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα της παρέμβασής μας και τα αποτυπώνουμε στο χαρτόνι.
- Καθορίζουμε τους φορείς που συνδέονται με τη δράση μας.
- Συζητούμε τη βιωσιμότητα της παρέμβασής μας.
- Παρουσιάζουμε την εργασία μας.

Εικόνα 38: Σχεδιάζουμε συζητώντας

3. Τίτλος: Ακούστε μας! Κάτι έχουμε να πούμε...

Θέμα: Δημιουργία , αφήγηση,
παρουσίαση ιστορίας

Υλικά: Μαρκαδόροι, μολύβια, σβηστήρες,
βοηθητικά στοιχεία

Διαδικασία

Συζητούμε με την ομάδα και ζητούμε να γράψουν ή να αφηγηθούν ή να παραστήσουν με όποιο τρόπο επιθυμούν την ιστορία της παρέμβασής τους.

Δίνουμε στους μαθητές οδηγίες με βοηθητικά στοιχεία για την οργάνωση της ιστορίας.

Οργάνωση μιας ιστορίας

Ιστορία: Η ιστορίας μιας παρέμβασης	Λέξεις κλειδιά της ιστορίας: ελεύθερος χώρος, πράσινο, βιώσιμος, αλληλεγγύη, δικαιοσύνη, φυσικό οικοσύστημα, υγεία, ρύπανση, πολιτισμός, βιοποικιλότητα, πολυμορφία, συμμετοχή, θεσμός
Περιγραφή: Δημιουργήστε μια ιστορία με βάση την παρέμβαση που ήδη σχεδιάσατε.	Θέμα: Σε μια μεγάλη πόλη, πυκνοδομημένη και πολυάνθρωπη, με ελάχιστους πράσινους χώρους, υπάρχει μια μικρή δασή αδόμητου εδάφους. Μια παρέα παιδιών αγωνίζεται για τη διατήρησή του.
	A. Δομή B. Χαρακτηριστικά Γ. Χαρακτήρες
	Δ. Θεατρική απόδοση

Σημείωση: Έχουμε υπόψη μας τα βοηθητικά στοιχεία της αντίστοιχης δραστηριότητας της α' φάσης.

Εικόνα 40: Περιμένοντας τους θεατές

Εικόνα 39: Ιστορίες πολυκατοικίας

3. ΜΙΑ ...ΙΣΤΟΡΙΑ ΘΑ ΣΑΣ ΠΩ!

<p>Ιστορία: Η ιστορίας μιας παρέμβασης</p> <p>Περιγραφή: Δημιουργήστε μια ιστορία με βάση την παρέμβαση που ήδη σχεδιάσατε.</p>	<p>Λέξεις κλειδιά της ιστορίας: ελεύθερος χώρος, πράσινο, βιώσιμος, αλληλεγγύη, δικαιοσύνη, φυσικό οικοσύστημα, υγεία, ρύπανση, πολιτισμός, βιοποικιλότητα, πολυμορφία, συμμετοχή, θεσμός</p> <p>Θέμα: Σε μια μεγάλη πόλη, πυκνοδομημένη και πολυνάθρωπη, με ελάχιστους πράσινους χώρους, υπάρχει μια μικρή όαση αδόμητου εδάφους. Μια παρέα παιδιών αγωνίζεται για τη διατήρησή του.</p>
---	---

1. Εισαγωγή: (Το θέμα, οι πρωταγωνιστές, η διαμάχη)

.....

.....

.....

.....

2. Λεπτομέρειες: (Σχεδιασμός των επεισοδίων, η κορύφωση)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Επίλογος: (Η λύση, το μήνυμα που θέλετε να περάσετε στους ακροατές-θεατές.)

.....

.....

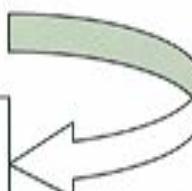
.....

.....

.....

Σημείωση: Τα παραπάνω στοιχεία είναι απλά βοηθητικά, για να σχηματίσετε τη δομή της ιστορίας σας. Μπορείτε να τα ακολουθήσετε, να μην τα λάβετε υπόψη ή να τα τροποποιήσετε. Το σημαντικό είναι:

Ποιο είναι το μήνυμα που θέλετε να περάσετε με την ιστορία σας;

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΔΙΚΟ

A. ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΒΛΑΣΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

1. Ο ρόλος της βλάστησης στο κλίμα της πόλης

Το κλίμα μιας πόλης εμφανίζεται έντονα διαφοροποιημένο σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή. Η κατάσταση αυτή περιγράφεται ως «φαινόμενο αστικής νησίδας» και χαρακτηρίζεται κυρίως από την άνοδο της θερμοκρασίας και τη μείωση της υγρασίας του αέρα. Η παρουσία της βλάστησης στα αστικά κέντρα:

• Μειώνει τις υψηλές θερμοκρασίες

Με τη διαδικασία της διαπνοής τα φυτά δεσμεύουν μεγάλα ποσά θερμότητας και αποβάλλουν νερό με τη μορφή υδρατμών. Ένα μόνο δέντρο μέσου μεγέθους, μπορεί να αποβάλλει μέσω της διαπνοής περίπου 400 λίτρα/24 ώρες. Αυτό ισοδυναμεί με 9

Εικόνα 41: Πινελιές πρασίνου

συσκευές κλιματισμού των 1000W που δουλεύουν 24 ώρες το 24ωρο και χωρίς να αποβάλλει τα σημαντικά ποσά θερμότητας που αποβάλλουν τα κλιματιστικά στο περιβάλλον. Γιαυτό τα δέντρα ονομάζονται

«φυσικές συσκευές κλιματισμού».

Στη μείωση των υψηλών θερμοκρασιών συντελούν ακόμη ο σκιασμός που προσφέρει το φύλλωμα των δέντρων και η μειωμένη ανάκλαση της ακτινοβολίας καθώς το φύλλωμα ανακλά μόνο το 20% της συνολικής προσπίπτουσας ακτινοβολίας.

• Αυξάνει τη σχετική υγρασία του αέρα

Η σχετική υγρασία του αέρα μιας πόλης κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες, είναι μικρότερη απ' ότι στην ύπαιθρο γιατί λόγω της κάλυψης του εδάφους αφενός γίνεται γρήγορη απορροή των νερών της βροχής και αφετέρου παρεμποδίζεται η άνοδος στην επιφάνεια του νερού που βρίσκεται στο υπέδαφος. Συνεπώς ο ρυθμός εξάτμισής του εμφανίζεται μειωμένος. Τα φυτά με τη διαδικασία της διαπνοής, αποβάλλουν μεγάλες ποσότητες νερού από το φύλλωμα αυξάνοντας έτσι τη σχετική υγρασία του αέρα.

Εικόνα 42: Γλωπτό που κοσμεί το "Πάρκο χαράς". Υιοθεσία Φίλων Πρασίνου Θεσ/νικης

2. Το πράσινο στην πόλη

• Το πράσινο στην πόλη βελτιώνει την ποιότητα του αέρα καθώς τα φυτά με τη διαδικασία της φωτοσύνθεσης, δεσμεύουν το διοξείδιο του άνθρακα ενώ απελευθερώνουν οξυγόνο. Επιπλέον, τα δέντρα κυρίως, λειτουργούν σαν τεράστια φίλτρα κατακρατώντας τη σκόνη και γενικά τα αιωρούμενα σωματίδια.

• Τα φυτά και το χώμα απορροφούν μεγάλο μέρος των βροχοπτώσεων. Με τον τρόπο αυτό μειώνεται ο κίνδυνος πλημμυρών αλλά και εμπλουτίζεται ο υδροφόρος ορίζοντας.

• Μειώνουν το θόρυβο της πόλης. Από μετρήσεις που έγιναν βρέθηκε ότι τα φυτά προ-

σφέρουν σημαντική ηχοπροστασία ακόμα κι όταν βρίσκονται σε γλάστρες και ζαρντινιέρες στα μπαλκόνια των κτιρίων.

- Οι πράσινοι χώροι αποτελούν τα τελευταία καταφύγια βιοποικιλότητας στην πόλη.
- Είναι ή θα μπορούσαν να είναι καταφύγια αναψυχής, χαλάρωσης, άθλησης, κοινωνικής συναναστροφής και πολιτιστικής έκφρασης για τους κατοίκους των πόλεων.
- Το πράσινο συμβάλλει στην αισθητική αναβάθμιση της πόλης. Τα περισσότερα κτήρια των πόλεων χαρακτηρίζονται από τη μονοτονία των όψεων τους. Το «σπάσιμο» τόσο του κυβιστικού σχήματος των κτιρίων όσο και των μοντάνων συνήθως χρωμάτων τους, με πινελιές πράσινου και άλλων αποχρώσεων των ανθέων, δίνει μια άλλη οπτική στην αισθητική των κατοίκων των μεγαλουπόλεων. Επιπλέον, οι δροσερές μυρωδιές που δίνουν τα φυτά, μέσα στο «θάλαμο αερίων» που δημιουργούν τα καυσαέρια της πόλης, αποτελούν αναζωογονητικές ενέσεις

Εικόνα 43: Ακάλυπτος χώρος φυτεμένος

για τους εξουθενωμένους οσφρητικούς βλεννογόνους των πολιτών της.

Αστικό πράσινο είναι το πράσινο που συναντιέται σε μια πόλη είτε αυτό είναι αυτοφυές είτε εγκαθίσταται τεχνητά από τον άνθρωπο. Στη σημερινή πραγματικότητα των πόλεων το πράσινο μπορεί να υπάρξει ως πάρκα, πλατείες, άλση, γήπεδα, αυλές, κήποι, δεντροφυτεμένα πεζοδρόμια, φυτεμένες διαχωριστικές νησίδες κατά μήκος των δρόμων, φυτεμένοι ακάλυπτοι χώροι οικοπέ-

δων, μπαλκόνια με φυτά, κήποι στις ταράτσες των κτιρίων.

To υδροβόρο γκαζόν

Έχετε προσέξει πόσο εκτεταμένη είναι η χρήση του γκαζόν στην ελληνική πόλη; Ξέρετε ότι το γκαζόν είναι εξαιρετικά υδροβόρο; Απαιτεί μεγάλες ποσότητες νερού για να επιβιώσει. Σε πόλεις όμως όπως η Θεσσαλονίκη και η Αθήνα όπου το νερό έρχεται από χιλιόμετρα μακριά είναι λογικό αυτό να σπαταλάται για το πότισμα τέτοιων εκτάσεων;

Ξενικά είδη φυτών

Στη χώρα μας πολύ συχνά επιλέγονται ξενικά (αλλόχθονα) είδη φυτών για φυτεύσεις σε πάρκα, πλατείες και δενδροστοιχίες. Η επιλογή αυτή, που πιθανόν να οφείλεται σε μια μιμητική διάθεση εξωτισμού, μπορεί πολλές φορές να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα.

Σε αντίθεση με τα ιθαγενή (αυτόχθονα) είδη φυτών, τα ξενικά είδη δεν είναι εξελικτικά προσαρμοσμένα στις ξηροθερμικές κλιματικές συνθήκες της χώρας μας και συχνά απαιτούν μεγάλες ποσότητες νερού προκειμένου να επιβιώσουν (π.χ. λιγούστρο, καναδική λεύκα κ.ά.). Επιπλέον, διάφορα τροπικά είδη όπως οι φοίνικες Καναρίων και οι χαμαίροπες, είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στις χαμηλές θερμοκρασίες του χειμώνα, με αποτέλεσμα να καταστρέφονται ευκολότερα.

Κι αν κάποια ξενικά είδη δυσκολεύονται να προσαρμοστούν ή απαιτούν πολλή φροντίδα, κάποια άλλα όπως ο αείλανθος, και η φραγγοσυκιά μπορεί να εξαπλώνονται σχεδόν ανεξέλεγκτα, κατακλύζοντας ελεύθερους χώρους, κράσπεδα καλλιεργειών, θαμνώνες και περιαστικά δάση. Τα φυτά αυτά γίνονται βιολογικοί εισβολείς με σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις και εκτοπίζουν τα ιθαγενή είδη καθώς στο νέο τους περιβάλλον δεν υπάρχουν οι παράγοντες εκείνοι θηρευτές, ανταγωνιστές που θα περιόριζαν την υπέρμετρη εξάπλωσή τους.

Τα αυτόχθονα φυτά της ελληνικής γης όπως η δάφνη, η βελανιδιά, η ιπποκαστανιά, η μυρτιά, η ελιά, η κουμαριά, ο πλάτανος, το πυξάρι, η κουτσουπιά κ.ά.) είναι ιδιαίτερα ολιγαρκή κι ανθεκτικά και έχουν εγνωσμένη καλλωπιστική αξία.

Τέλος, ας μην ξεχνάμε ότι τα φυτά αυτά αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του τόπου που τα γέννησε: της ιδιαίτερης και μοναδικής ελληνικής φύσης.

B. ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Η εποχή μας αντιμετωπίζει μια σειρά από μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα τόσο σε τοπικό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου, ο υπερπληθυσμός, η απώλεια της βιοποικιλότητας, η ανισότητα βορρά - νότου, η φτώχεια είναι προβλήματα τα οποία όσο τα μελετάμε τόσο περισσότερο αντιλαμβανόμαστε πόσο πολύπλοκα, αλληλοεξαρτώμενα και αλληλοσυνδεόμενα είναι. Η σταθεροποίηση για

Εικόνα 44: Το ρέμα της Υφανέτ

παράδειγμα του παγκόσμιου πληθυσμού συνδέεται και με τη μείωση της φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ η μείωση της βιοποικιλότητας στον πλανήτη μας συσχετίζεται και με την υπερχρέωση των χωρών του νοτίου ημισφαιρίου.

Αν αναζητήσουμε τη ρίζα των περισσότερων προβλημάτων της εποχής μας θα καταλήξουμε συνήθως σε οικονομικές και πολιτικές επιλογές με κοινό στοιχείο τους την μεγέθυνση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την υποβάθμιση κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών προς όφελος τους.

Όμως, η ανάδειξη της οικονομικής ανάπτυξης σε μονόδρομο οδηγεί σε σχέδια και αποφάσεις που επηρεάζουν αρνητικά όχι μόνο τη σημερινή γενιά, αλλά και τις μελλούμενες να έρθουν. Είναι βέβαιο, όμως,

πως μια κοινωνία είναι βιώσιμη, όταν ικανοποιεί τις ανάγκες της χωρίς να μειώνει τις προοπτικές των επόμενων γενεών.

Από τις αρχές του 20ου αιώνα με τη μεγάλη ανάπτυξη των βιολογικών επιστημών δόθηκε το έναυσμα ενός τρόπου σκέψης ο οποίος θεωρεί τον κόσμο εστιάζοντας στην αλληλεπίδραση και το συσχετισμό των μερών που τον αποτελούν. Οι ιδιότητες του μέρους δεν μπορούν να κατανοηθούν παρά μόνο αν τις εντάξουμε στο γενικότερο πλαίσιο ενός όλου.

Αυτός ο τρόπος σκέψης ονομάσθηκε συστημικός και η συστημική προσέγγιση είναι ένα πολύτιμο εργαλείο κατανόησης ενός μη γραμμικού, πυκνά αλληλοεξαρτώμενου κόσμου που μας περιβάλλει.

Σύστημα: Ως σύστημα ορίζεται ένα ενιαίο σύνολο που αποτελείται από αλληλένδετα μέρη, δηλαδή από στοιχεία που έχουν διασυνδέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις. Είναι το θεωρητικό πρότυπο που «κατασκευάζει» ο επιστήμονας για να μελετήσει ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, πολύπλοκο συνήθως.

Περιγραφή: Ένα σύστημα περιγράφεται με βάση τη δομή, τη λειτουργία και την εξέλιξή του. Είναι μια αφηρημένη απεικόνιση που ενσωματώνει τα ουσιώδη στοιχεία του.

I. Δομή

Ένα σύστημα αποτελείται από:

- Τα στοιχεία, δηλαδή τα ουσιώδη και σταθερά του μέρη που συγκροτούν και συμβάλλουν στη συμπεριφορά του συνόλου
- Τις σχέσεις αλληλεπίδρασης που συνδέουν τα στοιχεία μεταξύ τους
- Τα όρια που περικλείουν στοιχεία και διασυνδέσεις.
- Το περιβάλλον που περιλαμβάνει τους παράγοντες που επηρεάζουν το σύστημα ή επηρεάζονται απ' αυτό. Το περιβάλλον ασκεί επίδραση στο σύστημα μέσω της εισόδου και επηρεάζεται απ' αυτό στην έξοδο.

II. Η λειτουργία

- Η είσοδος, μια ορισμένη επίδραση του περιβάλλοντος στο σύστημα η οποία επηρεάζει τη συμπεριφορά του.
- Η έξοδος, μια ορισμένη επίδραση του συστήματος στο περιβάλλον του

γ. Η μετατροπή, η διαδικασία μετασχηματισμού των εισροών σε εκροές.

δ. Ο έλεγχος, ο οποίος διατηρεί τη δομή και τη λειτουργία του συστήματος.

III. Η εξέλιξη

α. Η ανάπτυξη, η οποία σχετίζεται με την αύξηση των στοιχείων και της πολυπλοκότητας των συνδέσεων τους

β. Ένταση η οποία προκαλείται από απότομες και έντονες αλλαγές

γ. Διαταραχές οι οποίες προκαλούνται από συγκρούσεις των στοιχείων και εξελίσσονται σε κρίση

δ. Καταστροφή η οποία επέρχεται όταν δεν εξαλειφθούν τα αίτια που προκαλούν την κρίση.

IV. Μορφές συστημάτων

Τα συστήματα διακρίνονται σε σκληρά (hard systems) και σε μαλακά (soft systems).

Τα πρώτα είναι κυρίως τεχνολογικά συστήματα τα οποία μπορούν να περιγραφούν με ακρίβεια, έχουν μετρήσιμες ιδιότητες, υπόκεινται απόλυτα σε έλεγχο και είναι εύκολα σε διαχείριση.

Τα δεύτερα είναι πολύπλοκα, με πολλά στοιχεία και διασυνδέσεις, περιλαμβάνονταν πολλές μη μετρήσιμες ιδιότητες, αυτορυθμίζονται και αυτοελέγχονται και η διαχείρισή τους είναι δύσκολη. Τέτοια είναι τα οικοσυστήματα και τα ανθρώπινα συστήματα.

Εικόνα 45: Πράσινα μπαλκόνια

Η πόλη ως οικοσύστημα

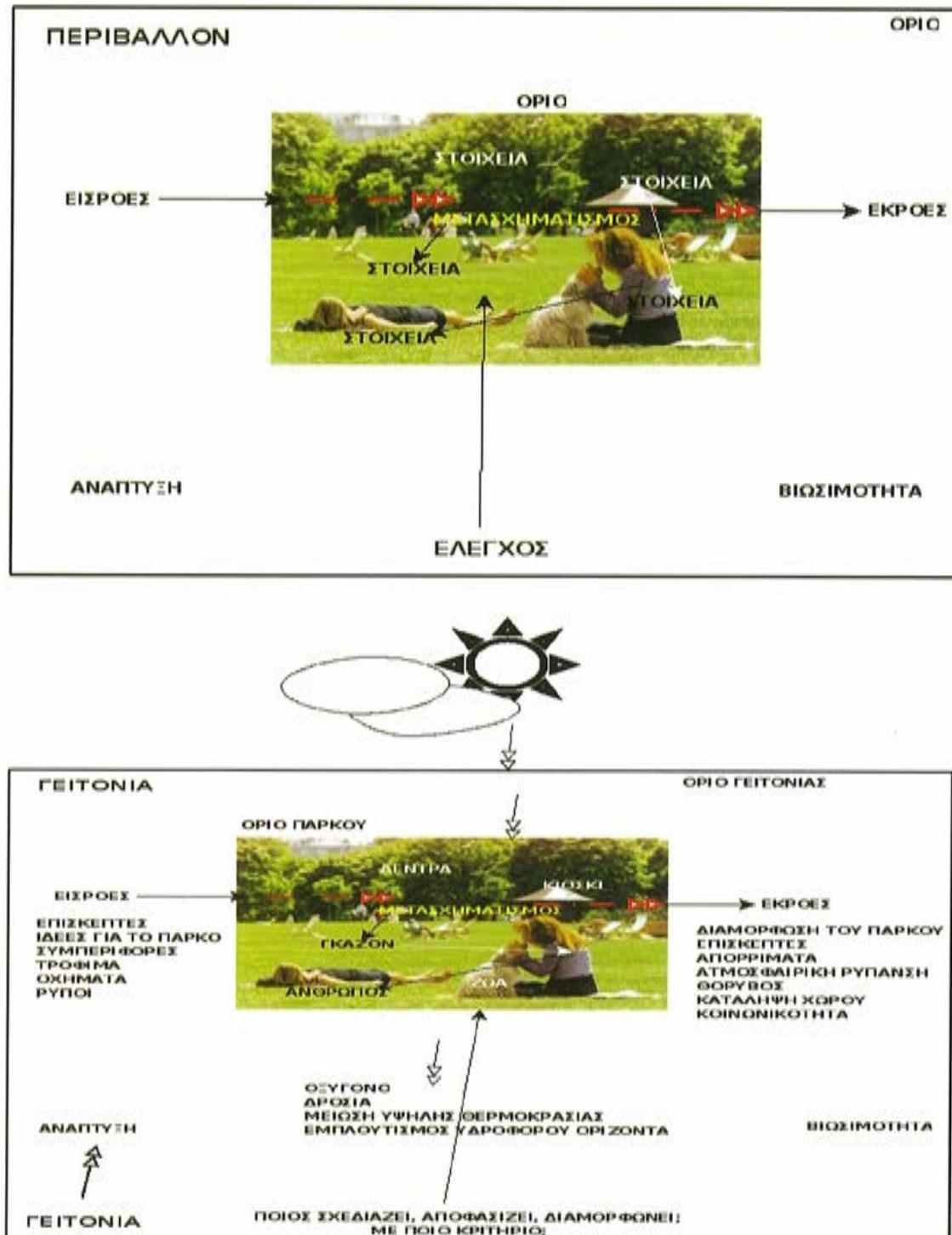
Εισροές

Εκροές

Βιωσιμότητα

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

Σχήμα 4 - 5: Οι ελεύθεροι χώροι ως σύστημα.

Γ. ΛΙΓΑΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

I. Ορισμός

Κάθε κοινωνικό σύνολο, από τα πρωτόγονα μέχρι τα σύγχρονα, πρέπει να ικανοποιεί τις βασικές του ανάγκες, για να λειτουργήσει και να διατηρηθεί (αναπαραγωγή βιολογική και κοινωνική, μόρφωση, αντιμετώπιση διενέξεων κ.α.).

Οι θεσμοί θεωρείται ότι ικανοποιούν αυτές τις ανάγκες εκπληρώνοντας ζωτικές κοινωνικές λειτουργίες.

Θεσμοί είναι το σταθερό και παγιωμένο σύνολο τρόπων συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης, τους οποίους το κοινωνικό σύνολο παραδέχεται και αποτιμά ως σημαντικούς για την αυτοδιατήρησή του και τους οποίους θεωρεί βασικούς για την επίτευξη θεμελιωδών κοινωνικών λειτουργιών.

II. Οι θεσμοί κατατάσσονται στις ακόλουθες θεμελιακές κατηγορίες:

- α) Θεσμοί της οικογένειας και της συγγένειας (Γάμος, Οικογένεια)
- β) Οικονομικοί θεσμοί (Επιχειρήσεις, Υπηρεσίες)
- γ) Πολιτικοί θεσμοί (Κοινοβούλιο, Κράτος, Τοπική αυτοδιοίκηση, Στρατός, Αστυνομία, Κόμματα, Συνδικαλισμός)

- δ) Εκπαιδευτικοί (Σχολεία, Πανεπιστήμια, Κέντρα κατάρτισης)
- ε) Θρησκευτικοί (Εκκλησία, Πατριαρχείο στ) Διεθνείς και διακρατικοί θεσμοί (Ο.Η.Ε, Π.Ο.Υ, Διεθνή δικαστήρια, Ε.Ε)

III. Βασικά χαρακτηριστικά των θεσμών

- Η σταθερότητα, η μακροχρόνια διάρκειά τους. Για παράδειγμα ο θεσμός της οικογένειας διατηρεί σταθερές τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων που τον αποτελούν, γονείς – παιδιά.
- Ικανοποιούν σημαντικούς κοινωνικούς σκοπούς, όπως τη μόρφωση, την ασφάλεια, την παραγωγή αγαθών.
- Μεταξύ κοινωνικής πραγματικότητας και θεσμών υπάρχει συνεχή διαλεκτική σχέση, σχέση αλληλεπίδρασης. Οι θεσμοί δηλαδή δεν εκφράζουν απλά την κοινωνική πραγματικότητα που τους δημιούργησε, αλλά και με τη δική τους λειτουργία αναπαράγουν τη πραγματικότητα και σε ένα βαθμό προετοιμάζουν και την πιθανή αναδιαμόρφωσή της.

IV. Άλλαγή

Η σταθερότητα των κοινωνικών θεσμών εξαρτάται από τρεις προύποθέσεις:

- 1. Οι σκοποί θεωρούνται σημαντικοί

ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ
Οικογενειακοί	Αναπαραγωγή, κοινωνικοποίηση
Οικονομικοί	Παραγωγή, κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών
Πολιτικοί	Διαχείριση εξουσίας, λήψη αποφάσεων
Εκπαιδευτικοί	Πνευματική, ηθική και κοινωνική ολοκλήρωση νέων
Θρησκευτικοί	Ρύθμιση της σχέσης του ανθρώπου με το θείο
Διακρατικοί	Διαχείριση εξουσίας και λήψη αποφάσεων σε υπερεθνικό επίπεδο

Εικόνα 50: Θεσμοί και ανάγκες

2. Δεν έχει μειωθεί η αποτελεσματικότητά τους

3. Οι σχέσεις θεωρούνται σύμφωνες με τις ισχύουσες κοινωνικές αξίες

Όταν αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες και εξαλείφονται οι παραπάνω προϋποθέσεις, τότε οι θεσμοί εισέρχονται σε μια διαδικασία δημιουργίας νέων, αλλαγής, ή και κατάργησής τους, τόσο στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων, όσο και στο επίπεδο των σκοπών. Για παράδειγμα ο θεσμός του σχολείου σε επίπεδο σκοπών της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σχέσεων ανάμεσα στα μέλη που τον αποτελούν έχει διαφοροποιηθεί τόσο ανάλογα με τον τόπο, όσο και ανάλογα με το χρόνο. Ο θεσμός της προίκας καταργήθηκε, ενώ δημιουργήθηκε ο νέος θεσμός του πολιτικού γάμου. Ο θεσμός της μοναρχίας σε πολλές χώρες καταργήθηκε, ενώ εμφανίστηκαν νέοι θεσμοί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δ. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ (Μια προσέγγιση...)

I. Κοινωνική αλληλεγγύη, ισότητα και δικαιοσύνη

- Δημιουργία μιας περισσότερο ανθρώπινης πόλης, με πράσινο, ελεύθερους χώρους για όλους
- Διασφάλιση ενός καθαρότερου περιβάλλοντος, αέρα, νερού, εδάφους χωρίς υπέρμετρο κόστος για τους πολίτες
- Προστασία της ανθρώπινης υγείας, σωματικής και ψυχικής
- Ανάπτυξη της κοινωνικότητας και σεβασμός και ανάπτυξη της πολιτιστικής ποικιλομορφίας
- Διασφάλιση της πρόσβασης σε ΑΜΕΑ, ηλικιωμένους και παιδιά
- Δημιουργία εκπαιδευτικών και γενικότερα πολιτιστικών παρεμβάσεων για όλους τους πολίτες

II. Προστασία των φυσικών συστημάτων και πόρων

- Σεβασμός και προστασία της βιοποικιλότητας με την αξιοποίηση και ανάπτυξη ελεύθερων χώρων σε πνεύμονες πρασίνου

- Αξιοποίηση ανανεώσιμων μορφών ενέργειας στη συντήρηση και διαχείριση των πάρκων

- Μείωση σπατάλης ενέργειας και εδάφους. Λελογισμένη οικοδόμηση σε ανοικτούς χώρους

- Φροντίδα και αποκατάσταση φυσικών συστημάτων μέσα στον αστικό ιστό

- Περιορισμός της ρύπανσης

III. Ποια οικονομική ανάπτυξη θέλουμε

- Οικονομική αξιολόγηση όσων προσφέρουν οι ελεύθεροι χώροι και συνυπολογισμός στο κόστος δημιουργίας και συντήρησης
- Ανάδειξη επαγγελματικών δυνατοτήτων
- Ένταξη του ελεύθερου χώρου-πάρκου στην τοπική οικονομία
- Ανάδειξη της εθελοντικής εργασίας ως παράγοντα μείωσης του κόστους
- Αναγνώριση της σύνδεσης της ποιότητας ζωής με την κατοικία κοντά σε πράσινους ελεύθερους χώρους, ανάλυση της οικονομικής αξίας
- Εξασφάλιση πρόσβασης ανεξάρτητα από οικονομική κατάσταση

IV. Οι αποφάσεις της πολιτικής

- Συμμετοχή των πολιτών στο σχεδιασμό και λήψη των αποφάσεων
- Ανάδειξη της υπευθυνότητας της διοίκησης, τοπικής, περιφερειακής και κεντρικής απέναντι στην τοπική κοινωνία
- Ανάπτυξη συνεργασιών με τοπικούς φορείς, Μ.Κ.Ο., συλλόγους και εθελοντές
- Προώθηση της αναγκαιότητας συμμετοχής των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων

Εικόνα 46: Χρωματίζοντας το μπετόν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελίδης, Ζ., 2008. Ιαματικοί Πόροι και Θερμαλισμός. Εκδ. Κ.Π.Ε. Ελευθερίου Κορδελιού

Βέικος, Θ., 1991. Φύση και Κοινωνία. Από το Θαλή ως το Σωκράτη. Εκδόσεις Σμίλη. Αθήνα.

Γιαννακοπούλου, Τ., 1997. Βιώσιμη ανάπτυξη και περιβάλλον. Στο: Βιώσιμη Ανάπτυξη με την Περιβαλλοντική Αγωγή (σελ. 272-289). Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας, Μεσολόγγι.

Γκιζέλη – Βίκα, Δ., 1993. Απλά μαθήματα Κοινωνιολογίας. Εκδόσεις Επικαιρότητα. Αθήνα.

Καπετάνιος, Α., 2004. Για όλα φταίει το γκαζόν; ΟΙΚΟ της Καθημερινής, 8-5-2004.

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού Θεσσαλονίκης, 2005. Εκπαίδευση - Περιβάλλον - Βιώσιμότητα. Εκδ. Κ.Π.Ε. Ελευθερίου Κορδελιού

Ματσαγγούρας, Γ. Η., 2004. Μεθοδολογία της επιστημονικής διδακτικής. Στο: Η. Γ. Ματσαγγούρας, Η Εξέλιξη της Διδακτικής, επιστημολογική θεώρηση (σελ. 77-112). Εκδόσεις Gutenberg. Αθήνα.

Μοδινός, Μ., Ευθυμιόπουλος, Η., (επιμ.), 2000. Η Βιώσιμη Πόλη. Εκδόσεις Στοχαστής/ΔΙΠΕ. Αθήνα.

Ντάφης, Σ., 1993. Οικολογικά αποτελέσματα της αστικής και περιαστικής δασοκομίας. Πρακτικά Συμποσίου με θέμα «Αρχιτεκτονική τοπίου αστικών υπαίθριων χώρων», 1-3 Απριλίου 1993, Θεσσαλονίκη.

Παπαδημητρίου, Ε., 2004. Περιβάλλον και Διαφήμιση. Εκπαιδευτικό υλικό για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Εκδ. Κ.Π.Ε. Ελευθερίου Κορδελιού

Σχίζα, Κ., 2006. Η Συστηματική Σκέψη στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: ένα το ζητούμενο, δύο οι επιλογές. 2ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης,

663-672, 15-17 Δεκεμβρίου, Αθήνα.

Σχίζα, Κ., Φλογαΐτη, Ε., 2005. Τα «χαρτόνια εργασίας»: ένα παιδαγωγικό εργαλείο στην υπηρεσία της «ομαδοκεντρικής» μάθησης. 1ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, 690-699, 23-25 Σεπτεμβρίου, Ισθμός Κορίνθου.

Σωτηρίου, Σ., Κορδονούρη Σ., Ζαφρανίδου Αικ., 2007. Κοινωνική Πολιτική Αγωγή Γ' Γυμνασίου. ΟΕΔΒ. Αθήνα.

Ταμουτσέλη, Κ., 2000. Υπαίθριος σχολικός χώρος: Εργαλείο αγωγής και εκπαίδευσης. Εκπαιδευτικό υλικό για σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη.

Τσαλικίδης, Ι., 1993. Ανοιχτοί δημόσιοι χώροι στη Θεσσαλονίκη. Πρακτικά Συμποσίου με θέμα «Αρχιτεκτονική τοπίου αστικών υπαίθριων χωρών», 1-3 Απριλίου, Θεσσαλονίκη

Φωτίου, Ν., 2006. Αστικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για το αστικό περιβάλλον. Αυτο-έκδοση. Θεσσαλονίκη.

Australian Government, Department of the Environment and Heritage, 2005. Educating for a Sustainable Future. A National Environmental Education Statement for Australian Schools. <http://www.environment.gov.au/education> 18/9/2007

Australian Government, Department of the Environment and Heritage, 2005. Frameworks for Sustainability. A National Review of Environmental Education and its Contribution to Sustainability. http://www.aries.mq.edu.au/pdf/Vol_1Summary_Nov05.pdf 5/9/2007

Banathy, B., Jenlink, P., 2004. Systems inquiry and its application in Education. In: D. H. Jonassen (Ed), Handbook of research on Educational Communications and Technology (pp. 37-58). Lawrence Erlbaum Associates. <http://depts.washington.edu/edtech/banathy.pdf> 16/10/2007

- Bertrand, Y., 1999. Σύγχρονες εκπαιδευτικές θεωρίες. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Center for Urban Transportation Research, University of South Florida, 1994. Guides for Sustainable Community Development. In: State Transportation Policy Initiative.
<http://www.fccdr.usf.edu/upload/projects/tlusht-m/tlus120.htm>
- Gomez, F., Tamarit, N., Jabaloyes, J., 2001. Green zones, bioclimatic studies and human comfort in the future development of urban planning. *Landscape and Urban Planning* 55, 151-161.
- McKeown, R., 2002. Education for Sustainable Development Toolkit, Version 2. Energy, Environment and Resources Center, University of Tennessee. http://www.ode.state.or.us/opportunities/grants/saelp/education-sustainability_toolkit_v2.pdf 5/9/2007
- North American Association for Environmental Education (NAAEE), 2000. Environmental Education Materials: Guidelines for Excellence Workbook. Bridging Theory & Practice.
<http://www.naaee.org/npeee/workbook.pdf> 11/9/2007
- Tilbury, D. 1995. Environmental education for sustainability: Defining the new focus of environmental education in the 1990's. *Environmental Education Research* 1(2): 195-212.
- Ulrich, W., 1993. Some Difficulties of Ecological Thinking, Considered From a Critical Systems Perspective: A Plea for Critical Holism. *Systems Practice*, Vol. 6, No. 6, 583-611.
http://www.geocities.com/csh_home/downloads/ulrich_1993.pdf 16/10/2007
- Ulrich, W., 2005. A brief introduction to critical systems heuristics (CSH). ECOSENSUS project web site, Open University, Milton Keynes, UK.
http://kmi.open.ac.uk/projects/ecosensus/publications/ulrich_csh_intro.pdf 16/10/2007
- UNESCO, 2002. Teaching and learning for a sustainable future – a multimedia teacher education programme.
<http://www.unesco.org/education/tlsf>
- <http://www.bsn-gn.eku.edu/BEGLEY/GST-hand1.htm#top> 10/10/2007
- <http://www.survey-software-solutions.com/walonick/systems-theory.htm> 10/10/2007
- <http://thoreau.eserver.org/walden1a.html> 10/10/2007

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Ελευθερίου Κορδελιού

Α. Παπανδρέου 2 & Κατσαντώνη
Τ.Κ. 56334 Τηλ. 2310 707150 fax 2310
757130
www.kpe-thes.gr
e-mail: kpe-thes@otenet.gr

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΧΩΡΟ...

ISBN 978-960-89314-3-5

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008